

**Чернігівська обласна організація
Спілки жінок України**

**Проект “Ґендерна рівність – запорука розвитку
громадянського суспільства”**

ҐЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ

**Інформаційно-практичний посібник
для голів та депутатів сільських, селищних, міських рад**

Чернігів 2010

Дорожкіна І.В., Ковальчук В.В.
Інформаційно-практичний посібник “Гендерна політика в місцевих громадах”

Це видання стало можливим завдяки підтримці Програми малих грантів Посольства Королівства Норвегії, що була надана у рамках реалізації проекту “Гендерна рівність – запорука розвитку громадянського суспільства”. Зміст інформаційно-практичного посібника “Гендерна політика в місцевих громадах” є виключно відповідальністю Чернігівської обласної організації Співки жінок України та не обов’язково відображає погляди Посольства Королівства Норвегії.

Чернігівська обласна організація Співки жінок України офіційно зареєстрована 30 вересня 1993 року. До неї входять 22 районні та 3 міські організації Співки жінок України.

Мета організації – координація зусиль жіночих організацій по активізації їх дій заради досягнення реальної рівноправності в усіх сферах життя, гідного становища жінок у суспільстві.

Голова організації – Дорожкіна Ірина Василівна

14027 м.Чернігів, вул.Шевченка 105а, к.214

тел/факс 04622 3-34-52

тел/факс 0462 670-312

Веб-сайт – www.wu.cn.ua

E-mail – wu@nmc.cn.ua

Чернігівська обласна організація Співки жінок України ©

Чернігів, 2010. Тираж 500 прим.

Зміст

	Стор.
ВСТУП	4
ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ. КОНЦЕПЦІЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ	6
ПРОБЛЕМИ ДОСЯГНЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	10
ҐЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ҐЛОБАЛЬНА ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ	15
ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ	23
ҐЕНДЕРНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	28
ҐЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ	31
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВРАХУВАННЯ ҐЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ РАД	36
ДОДАТОК 1. КОНВЕНЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК	40
ДОДАТОК 2. ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ВІД 8 ВЕРЕСНЯ 2005 РОКУ N 2866-IV	46
ДОДАТОК 3. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Досягнення рівності між жінками та чоловіками є невід'ємною частиною процесу утвердження справжньої демократії. Демократія неможлива без усвідомлення і відчування особливостей статей. Вона не може ігнорувати особливості ресурсів та потреб будь-якої із статей - чоловіків чи жінок. Рівність, проголошена міжнародною спільнотою, є однією з нагальних цінностей людства.

З початку 90-х років минулого сторіччя поширюється концепція „ґендерного підходу до розвитку суспільства". Вона відповідає потребам змін, що відбуваються в реальних соціально-статевих відносинах, і тим потребам, з якими сучасне суспільство моделює і проектує своє майбутнє.

Світове співтовариство грає велику роль у соціально-статевих перетвореннях і регулюванні ґендерних відносин, у наповненні ґендерним змістом усієї системи соціальних відносин. Це відображено в багатьох міжнародних документах, зокрема в Цілях розвитку тисячоліття, прийнятих на Саміті Тисячоліття "(Нью-Йорк, вересень 2000р.). Організація об'єднаних націй пов'язує утвердження сучасної цивілізації, її прогрес зі ставленням до гідності й свободи людини. Жінки і чоловіки мають вимагати належних соціальних умов і юридичних прав, як гарантій вільного і гідного життя.

У вересні 2010 року відбувся черговий Саміт ООН, присвячений прогресу досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття – Пленарне засідання Генеральної Асамблеї ООН найвищого рівня, в роботі якого взяв участь Президент України. Світові лідери дали оцінки досягнутого прогресу, визначили проблеми та перешкоди на шляху розвитку і підтвердили готовність здійснити конкретні заходи для досягнення Цілей розвитку тисячоліття

Саме гарантування свободи, добробуту і гідності людей усього світу закладено як загальну ідею в основу принципу права і розвитку людини. Цей принцип не спрямований лише на одну, тобто чоловічу частину людства. Це є загальний принцип, що втілює загальну ідею. Він не містить ніякого обмеження щодо будь-якої статі. Більше того, рівність статей закладено в основу всіх свобод людини.

Перелік загальних основних свобод починається зі свободи від дискримінації за ознакою статі. Серед основних свобод визначається також свобода від несправедливості і порушення законності, свобода від насильства тощо. Забезпечення свобод можливо за умов їх гарантування, насамперед з боку держави і права.

Розуміння рівності жінок і чоловіків, їх рівних прав і рівних можливостей є вихідною відліку ґендерного підходу та ґендерної оцінки соціальних явищ у цілому. В Україні, як і в інших державах, у політичний, правовий та суспільний лексикон поступово входить слово „ґендер".

Україна не може розвиватися відокремлено від світового розвитку і світової політичної й ґендерної думки. Ставлення до людини як суб'єкта політики зумовлює потребу в політиці творення суспільства ґендерної рівності. Реалізація державної ґендерної політики, так само, як і сімейної політики повинна стати пріоритетним напрямком у роботі органів державної влади та місцевого самоврядування. В центрі діяльності будь-якого органу влади завжди повинні бути люди – жінки і чоловіки. Саме для них, їх сімей та дітей необхідно збудувати суспільство ґендерної рівності та соціальної справедливості.

В Україні тільки починає впроваджуватись комплексний ґендерний підхід, який розглядає не жінок самих по собі, а жінок і чоловіків разом – як акторів у процесі розвитку, так і одержувачів його результатів. Ґендерна рівність більше не розглядається як “окреме питання”, а стає питанням усіх напрямків політики і програм.

Ґендерні проблеми сучасної української сім'ї потребують активізації впровадження державної ґендерної політики, поглиблення ґендерних перетворень, подолання ґендерних стереотипів. Упровадження ґендерних підходів в діяльності органів влади, як центральних, так й місцевих, є запорукою розвитку справжньої демократії в Україні. Інтегрування концепції ґендерної рівності як складової соціальної справедливості в державну, місцеву політику забезпечує її соціальну та ґендерну чутливість, відповідність інтересам та потребам всіх громадян, особливо соціально-вразливим групам населення, які відчувають вразливість за ознаками віку, статі, фізичного стану, етнічної належності, віросповідань, соціального статусу тощо.

Основними труднощами, з якими стикаються представники органів державної влади та місцевого самоврядування (особливо – сільських, селищних, міських рад) при виконанні рішень Парламенту, Уряду та Президента України щодо реалізації державної ґендерної політики, є відсутність зрозумілої та доступної інформації про сутність “ґендеру” та про те, яким чином їх стосуються питання ґендерної рівності.

Цей інформаційно-практичний посібник містить інформацію про поняття “ґендер” та історію розвитку ґендерного питання. Базуючись на дослідженому міжнародному досвіді, усвідомлених світових тенденціях та аналізі рішень, прийнятих органами державної влади України, запропоновано визначення сутності ґендерної політики, розглянуто механізми та рекомендації щодо реалізації державної ґендерної політики, підготовки та впровадження відповідних рішень на місцевому рівні.

Посібник сприятиме втіленню ґендерних підходів у практику вироблення рішень органів місцевої влади, забезпечить користувачів методичною інформацією та нормативно-правовою базою з метою досягнення кращих світових стандартів у забезпеченні рівних можливостей жінок і чоловіків.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ. КОНЦЕПЦІЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Об'єктами для ґендерної діяльності органів місцевої влади є діти, молодь, жінки, чоловіки, які зазнають чи відчують дискримінацію за ознакою віку, статі, фізичного стану, етнічної належності, віросповідань, соціального статусу тощо.

Для досягнення найбільшої ефективності місцевих соціальних та ґендерних програм важливим етапом є чітке визначення та усвідомлення концепцій та змісту понять «ґендерна рівність», «ґендерне інтегрування», «ґендерна дискримінація», «ґендерний аналіз програм» та інших.

Концепція ґендерної рівності передбачає рівні права і рівні можливості для жінок і чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, отримання рівних винагород за результатами участі.

Ґендерна рівність є процесом справедливого відношення до жінок і чоловіків. Для забезпечення справедливості необхідно компенсувати історичні та соціальні перешкоди, які не дають жінкам і чоловікам існувати в рівних умовах. Справедливість веде до рівноправності. **Ідеал ґендерної рівності** означає, що жінки та чоловіки мають однаковий суспільний статус, однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості робити внесок у політичний, економічний, соціальний розвиток та користуватися його результатами.

Концепція ґендерної рівності полягає у сприянні створенню рівних умов і можливостей для доступу жінок і чоловіків до програм, ресурсів; у сприянні вихованню нетерпимості до ґендерної дискримінації у суспільстві.

Терміном **«ґендерне інтегрування»** називають оцінку впливів на жінок і чоловіків будь-яких запланованих дій, включно із законодавством, політикою чи програмами в усіх сферах на всіх рівнях. Це стратегія, за якої інтереси й досвід і жінок, і чоловіків є інтегральним виміром проектування, впровадження, моніторингу й оцінки політик і програм в усіх політичних, економічних і соціальних сферах так, щоби жінки і чоловіки на рівних користувалися плодами цих політик і програм. Таке визначення запропоноване Економічною і Соціальною Радою (ЕКОСОР) ООН.

Визначаючи стратегії ґендерного інтегрування, важливо чітко формулювати, як для себе, так і для інших, чому його треба впроваджувати в усі підходи, політики і практики.

Які зміни принесе впровадження стратегії ґендерного інтегрування:

- Зміну політичного процесу з переміщенням людей в його центр і конкретним урахуванням реальних потреб жінок і чоловіків.

- Створення більш ефективного державного і місцевого управління і більш поінформованого політичного процесу в цілому.

- Більш повне використання людських ресурсів з урахуванням впливів на жінок і чоловіків.

- Візуалізацію проблеми ґендерної рівності в суспільстві з чіткою картиною наслідків і впливів політичних ініціатив на чоловіків і жінок, а також на загальний баланс сил між жінками і чоловіками.

Найбільш гострими серед проблем забезпечення можливостей для саморозвитку й самореалізації жінок в Україні є такі:

- обмежений доступ до влади і власності (зокрема, землі, кредитів). Наразі немає жодної жінки серед глав обласних адміністрацій; рівень жіночого представництва на найвищих державних посадах залишається низьким;

- жінка обмежена у сферах зайнятості - поширюється безробіття серед жінок, велика кількість жінок працює неповний робочий день, або за тимчасовими контрактами, що збільшує розрив у доходах жінок і чоловіків, звужує економічні можливості жінок і веде до їхнього збіднення; при цьому серед працівників з вищою освітою жінки складають 56%, їхнє службове та професійне просування обмежене;

- зростання жіночих захворювань;

- збільшення кількості неповних сімей, коли жінка залишається сама з дітьми;

- жінка працює на 4 - 6 годин на день більше, ніж чоловік, - праця у домашньому господарстві не враховується як продуктивна;

- супутником жіночої нерівності є злидні та бідність; багатодітна сім'я в Україні ототожнюється з бідністю і навіть злиденністю; ледь не половина Європи вирішує сьогодні свої соціальні проблеми за рахунок українських наймичок;

- жінки найбільше потерпають від усіх видів сексуального насильства, серед яких домашнє насильство, сексуальні домагання та сексуальна експлуатація, торгівля жінками, примушування до проституції;

- найбільш яскравим проявом наявної дискримінації жінки на ринку праці є співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків. Протягом 2000–2009 років ґендерний розрив в середній заробітній платі чоловіків і жінок в Україні коливався на рівні 25–30%.

- В результаті пенсійної реформи жінка через 20 - 40 років отримуватиме пенсію, що дорівнюватиме лише 40 - 50% пенсії чоловіка;

Становище чоловіків у країні також ускладнюється певними проблемами:

- темпи зростання рівня безробіття серед чоловіків є більшими порівняно з рівнем безробіття серед жінок;

- тюрми переповнені чоловіками (понад 90% всіх ув'язнених), що породжує низку проблем;
- такі хвороби, як туберкульоз, пияцтво, алкоголізм та наркоманія, що заповнили суспільство, більше вражають чоловіків;
- понад 40% всіх нинішніх 16-літніх юнаків не мають шансів дожити до пенсії внаслідок зменшення тривалості життя чоловіків;
- суїцид як явище панує переважно серед чоловіків;
- розпад сімей, пов'язаний зі збільшенням кількості випадків аморальної поведінки серед чоловіків, ускладнюється тим, що 57% чоловіків на другий день після розлучення перестають піклуватися про своїх дітей;
- понад 30% чоловіків ніколи не стануть батьками з причин низького рівня репродуктивного здоров'я, і ця цифра зростає; серед юнаків призовного віку середній показник здорових призовників становить 1:10.
- Розв'язанню таких болючих для суспільства проблем має сприяти запровадження ґендерного інтегрування, як фактора забезпечення потреб соціально та ґендерно-вразливих груп населення.

Ґендерна політика - визначення міжнародними органами та державами, політичними партіями основних ґендерних пріоритетів і фундаментальних цінностей, принципів і напрямів діяльності, відповідних методів та способів їх втілення, спрямованих на утвердження рівних прав, свобод, створення умов, можливостей і гарантій забезпечення рівного соціально-політичного статусу чоловіків і жінок, на розвиток ґендерної демократії та формування ґендерної культури в суспільстві.

Суспільство ґендерної рівності - це суспільство, в якому чоловікам і жінкам надаються рівні можливості й шанси для добровільної участі в усіх видах діяльності як рівноправним партнерам і де чоловіки та жінки користуються рівними політичними, економічними, соціальними і культурними правами й свободами, а також виконують обов'язки та несуть однакову відповідальність.

Для створення справжнього суспільства ґендерної рівності необхідне включення ґендерного компоненту у формування та функціонування державного механізму на різних рівнях і створення спеціальних інституцій для моніторингу ефективності таких дій. У цьому значну роль **покликані грати всі гілки законодавчої і виконавчої влади.**

Політика творення суспільства ґендерної рівності - це цілеспрямована діяльність ґендерно орієнтованих, ґендерно чутливих політичних структур по забезпеченню формування та функціонування такого суспільства, де жінки й чоловіки мають рівні права, свободи та можливості для участі, як рівноправні партнери, у всіх сферах життєдіяльності суспільства і мають змогу користуватися рівними

політичними, економічними, соціальними і культурними правами, а також нести однакову відповідальність.

Така політика потребує чіткого розуміння ґендерної перспективи, змістом якої є долання ґендерної невідповідності та забезпечення ґендерного вирівнювання.

ґендерні невідповідності - це розходження в ґендерній рівності, яка реально існує в світовій співдружності, регіонах та окремих країнах, а також в абсолютному ґендерному статусі й становищі жінки і чоловіка.

У всіх країнах світу існують ґендерні розходження щодо рівності перед законом, рівності можливостей (в отриманні винагороди за працю, рівності доступу до інформації, можливості висловити свою думку, заявити про свій інтерес, скористатися результатами людської праці за власним вибором тощо). Проте обсяг їх різний залежно від історичної ситуації минулого та сьогодення, соціально-економічного й культурного становища, ступеня розвитку демократії.

ґендерним вирівнюванням називають вироблення суб'єктами політики системи науково обґрунтованих заходів і здійснення відповідних кроків та дій, спрямованих на згладжування специфічних форм ґендерної дискримінації та ґендерних заборон у суспільстві з метою утвердження ґендерної рівності щодо рівномірного розподілу ресурсів та участі.

В цьому процесі особлива роль належить державі. На основі ґендерної експертизи всіх сфер життя держава має виробляти необхідні параметри, за якими можна відстежувати ґендерні зміни в суспільстві, вирівнювати ґендерні невідповідності, досягати позитивних результатів у здійсненні ґендерної політики.

Політична нерівність статей - це нерівномірність, дисбаланс у становищі жінки й чоловіка при їх політичному волевиявленні та прийнятті політичних рішень. Тому при політичному волевиявленні слід враховувати ґендерний підхід.

Дискримінація за ознакою статі - дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків.

ПРОБЛЕМИ ДОСЯГНЕННЯ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Питання досягнення ґендерної рівності та подолання ґендерної дискримінації не є винятково „українським”, воно у більшій чи меншій мірі актуальне й для країн Європейського Союзу. Так, дослідження, проведене Єврокомісією засвідчило, що, незважаючи на серйозні заходи, вжиті в останні роки, як і раніше, жінки у державах-членах Європейського Союзу отримують менше, ніж чоловіки та більше витрачають часу на ведення домашнього господарства.

За прогнозом авторитетної компанії Catalyste, котра співпрацює з більш ніж 340 організаціями, якщо й надалі зберігатимуться теперішні темпи призначення жінок на найвищі посади в компаніях, що входять до числа 500 найбільших у світі, то, у кращому разі, чисельність жінок і чоловіків на таких посадах зрівняється у середині ХХІ століття. В середньому у 500 найбільших компаніях світу жінки займають менше 4 відсотків вищих керівних посад, а у кожній другій компанії немає навіть трьох відсотків жінок – керівників високого рангу; лише у 8 компаніях генеральними директорами є жінки. В 75 відсотках компаній, які входять до символічного клубу «500», взагалі немає жінок, які займають найбільш високооплачувані посади.

Сучасне становище жінок в українському суспільстві також характеризується нерівністю. Ця нерівність існує в усіх сферах життя. Насамперед, це стосується сфери професійної зайнятості, можливостей просування сходами професійного чи фінансового успіху.

Рівність прав жінок і чоловіків на працю гарантує стаття 43 Конституції. Жінкам надані рівні з чоловіками права заробляти собі на життя працею, яку жінки вільно вибирають або на яку вільно погоджуються. Держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Кожна жінка має право на безпечні для життя і здоров'я умови праці, на заробітну плату, не нижчу за встановлену в законі. Це зафіксовано у Кодексі законів про працю (КЗПП) та законодавстві про зайнятість. У ст. 22 КЗпП йдеться про заборону необґрунтованої відмови в прийнятті на роботу, а також про заборону (відповідно до Конституції) будь-якого прямого або непрямого обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг під час прийняття на роботу.

Не дивлячись на законодавство, яке мало б захищати жінок від дискримінації, приклади дискримінації ми бачимо на кожному кроці: 90% вчителів у школі – жінки, натомість директор – чоловік, більша частина лікарів і медперсоналу в лікарні – жінки, але головний лікар – чоловік.

По службових щаблях просувають переважно чоловіків. Хоча рівень зайнятості чоловіків і жінок майже однаковий, але перевага надається чоловікам. Чоловік вважається стабільнішим працівником, ніж

жінка, яка більше часу приділяє сім'ї, бере декретну відпустку тощо.

Хоча жінки складають більше половини випускників середніх загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів, але їх вже менше половини серед тих, хто вчиться в аспірантурі. І вже значно менше жінок має можливості отримати вищі наукові звання.

Статистика показує переважання жінок серед осіб з вищою та середньою спеціальною освітою. Проте частка жінок із вищою освітою, що займають керівні посади всіх рівнів, значно нижча від чоловіків. Ідеться про те, що дуже часто, навіть за наявності однакової кваліфікації та за умови, що жінка має більше досвіду та ініціативи, на роботу наймають чоловіка.

За даними статистики жінки складають 75% всіх державних службовців України, але першу (найвищу) категорію серед керівників державних служб мають тільки 8.3% жінок. Натомість жінки мають більше проблем, ніж чоловіки, – як у разі звільнення, так і при працевлаштуванні.

Ось деякі реальні історії, що розповіли жінки:

“При прийомі на роботу на співбесіді мені поставили жорстку умову – три роки не виходити заміж та не народжувати дитину”;

“У нашому місті організовувалась нова торговельна мережа. Я пройшла усі тести на посаду мерчендайзера, але в кінці сказали, що беруть тільки чоловіків”;

“Моя знайома шукала роботу в школах міста. Їй прямо казали, що потрібен тільки чоловік, бо він може щось поремонтувати, пофарбувати тощо. Вона сказала, що вміє це робити, але їй все одно відмовили.”

Ці проблеми існують не тільки в нас. У США навіть виникло поняття «скляна скеля», яке означає невидимі штучні бар'єри, що виникають через упереджене ставлення до представниць жіночої статі. Ці перешкоди, зазвичай, не дають жінкам змоги обіймати провідні керівні посади.

Отже, наше законодавство хоча і створює правове середовище, тобто передумови для рівноправності, але не забезпечує практичної реалізації цієї рівноправності, не протидіє всім формам дискримінації жінок на ринку праці. Законом передбачені додаткові гарантії зайнятості для жінок, які мають дітей віком до 6 років та одиноких матерів з дітьми до 14 років, - такі жінки виокремлюються як соціально-незахищені і менш конкурентоспроможні за інших. Проте таке виділення жінок ще більше знижує їх конкурентоспроможність на ринку праці, не кажучи вже про те, що це положення суперечить ратифікованій Україною Конвенції № 156 Міжнародної Організації Праці про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящих із сімейними обов'язками.

Вибудовується цікавий ланцюжок соціальних ролей і прав жінок в українському суспільстві. Так, для соціальної самореалізації жінка повинна мати дітей, а також паралельно робити внесок до сімейного

доходу, тобто працювати поза домом, та ще й виконувати майже всю домашню роботу. При цьому більшість членів суспільства вважає, що робота жінки не повинна перетворитися на кар'єру.

У Державному класифікаторі професій України близько 7 тисяч назв професій і посад подано у формі чоловічого роду, і тільки 38 назв професій – у формі жіночого роду, як то “друкарка”, “буфетниця”, “вишивальниця”. Ці професії суспільство традиційно визнає “жіночими” і, як правило, вони не мають високого соціального статусу.

Міські, обласні, республіканські конкурси для вчителів та вчительок називають “Учитель року”, проте в них беруть участь не тільки чоловіки-вчителі, але й жінки-вчительки.

Державні почесні звання теж частіше “помічають” чоловіків: “Заслужений учитель”, “Заслужений працівник сільського господарства”, “Заслужений діяч мистецтв”. І є тільки два звання, де “помічені” жінки – це “Мати-героїня” та “Почесна доярка”.

Засоби масової інформації постійно продукують образ сильного чоловіка, який має переконати людей у тому, що тільки такі чоловіки можуть бути на чолі держави, парламенту, обіймати високі посади, керувати заводами, фабриками, фірмами, університетами. Тільки вони можуть розумно розпорядитися грошима, прийняти відповідальне рішення. “Слабким” жінкам усе це не під силу. Їм можна довірити тільки домашнє господарство та виховання дітей. Жодній жінці не цікаві державні проблеми, всі вони опікуються тільки своєю зовнішністю, зачіскою, одягом, взуттям.

Наведені факти підтверджують, що в Україні, як і в цілому світі, продовжує існувати дискримінація жінок.

Крім того викривлена ґендерна ідеологія та традиційно-патріархальна культура з її закоснілими стереотипами є основними чинниками таких страшних реалій сьогодення як насильство над жінками в сім'ях і торгівля жінками.

Витоки ґендерного насильства закладені у звичаях суспільства, у системі норм і правил, які передбачають для чоловіків і жінок визначену поведінку, чоловічу чи жіночу ґендерну роль. Значною мірою така поведінка є наслідком традиційного виховання, при якому агресивна поведінка чоловіків розглядається як єдиний спосіб вирішення існуючих проблем. Хлопчиків вчать бути напористими і для досягнення своєї мети проявляти агресію проти інших людей, в той час як дівчаток вчать терпіти і пристосовуватися, обмежуючи власні бажання та інтереси.

Ґендерні стереотипи – це форми поведінки, які суспільство очікує від людей залежно від їх статі, задаючи при цьому жорсткі стандарти. Наприклад, армія і флот вважаються суто чоловічими сферами діяльності, а робота швачки чи модельєра підходить тільки для жінок.

Суспільство заохочує тих, чия поведінка повністю відповідає ґендерним стереотипам (“чоловік - годувальник”, “жінка - берегиня”), і засуджує тих, хто не вписується в запропоновані рамки.

Основні стереотипні погляди на жінку в патріархальному суспільстві можна сформулювати так:

- жінка не повинна бути розумною (розум жінки полягає в тому, щоб приховувати його від чоловіка);

- у жінки існує особливе жіноче щастя (аби вдома з дітьми і чоловіком все було добре);

- жінка повинна підлаштовуватися під чоловіка, забезпечувати його спокій і комфорт (що і як треба зробити, щоб чоловік був задоволений);

- жінка повинна терпіти і зберігати важкі для неї стосунки (тобто миритися з насиллям стосовно неї і дітей, заради яких часто і декларується збереження сім’ї);

- жінка повинна мати обов’язковий набір психологічних якостей (добра, ніжна, слухняна, залежна, м’яка, слабка тощо);

- жінка повинна бути красивою, доглянутою (при цьому існує експлуатація жіночого образу в рекламі модного одягу, косметики та інших товарів), щоб добре влаштуватися в житті, тобто вдало одружитися;

- жінці дозволяється відкрита емоційна реакція і навіть прояв вербальної агресивності, капризність. Вважається, наприклад, що чоловік повинен бути витриманим, врівноваженим, безпристрасним у взаєминах з іншими людьми. Жінка ж може дозволити собі каприз, а коли її образять, вона може і поплакати;

- кар’єра заважає жінці бути хорошою дружиною та матір’ю.

Саме ґендерні стереотипи, упередження і заботони з боку оточення заважають людині знайти своє місце в житті, якнайповніше реалізувати свої таланти і здібності, а також підтримують ситуацію порушення прав, продукують дискримінацію та насильство над жінкою.

Ґендерне насильство постійно і в значній мірі виснажує економіку України, підриває добробут її громадян і громадянок, а, отже, негативно

впливає на демографічну ситуацію. Так, головним фактором зменшення чисельності населення є падіння народжуваності, а остання значною мірою залежить від кількості шлюбів і розлучень. У той же час статистика свідчить, що 95% справ про розлучення викликані брутальною словесною образою та побиттям жінок.

Саме через ґендерні стереотипи держава й суспільство не надають необхідної допомоги і підтримки потерпілим, не забезпечують жінкам достатній захист, не притягають до відповідальності кривдників. Саме ґендерні стереотипи у формуванні масової свідомості впливають на те, що насильство щодо жінок майже не порушується в засобах масової інформації як проблема. Через них у ЗМІ існує тенденція показувати жінку як об'єкт використання, як сексуальний об'єкт. Ґендерний світогляд відповідає за «поблажливе» ставлення суспільства до агресивної поведінки чоловіків, через що чоловіки не вважають насильство над дружинами чи подругами неприпустимим, сприймаючи його як щось цілком нормальне.

Для того, щоб дійсно змінити ситуацію з ґендерним насильством в Україні, необхідно усвідомити ґендерну природу цього явища, яке має свої корені в патріархальних стереотипах, що століттями закладалися в свідомості людей. Право на свободу від насильства – одне з основних прав людини. Хоча насильство супроводжує всю історію людства, але зараз, на початку третього тисячоліття, цивілізація має усвідомити безперспективність насильницького шляху і змінитися.

В серці кожної люди є резерви добра і справедливості, які розкриваються при свідомому прагненні до ненасильства.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ

Становлення прав рівності статей, боротьба за юридичне забезпечення можливостей їх реалізувати відбувається і на національному, і на міжнародному рівнях. Світова спільнота і національні суспільства дедалі більше порушують і розглядають питання про врахування ґендерного аспекту при законотворенні, про що свідчать міжнародні документи щодо ґендерної рівності.

Серед комплексу міжнародних стратегій, стандартів і програм, що їх готують та підписують держави – учасниці ООН, організація визнає пріоритетним забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків.

В останні десятиліття було прийнято велику кількість міжнародних **декларацій і конвенцій**, спрямованих на досягнення ґендерної рівності.

Правові норми та рекомендації міжнародних документів є втіленням узагальненого світового досвіду ґендерних перетворень. Міжнародні документи з ґендерної рівності є також методологією підходів до юридичного розв'язання ґендерних проблем на рівні окремих країн та регіонів.

Розглянемо деякі міжнародні документи, у яких виражені основні аспекти юридичного та політичного поступу ґендерних перетворень.

Загальна декларація прав людини

Вже перша стаття Загальної декларації прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН **у 1948р.**, стверджує підстави рівності всіх людей: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах. Вони наділені розумом і совістю і мають діяти один щодо іншого в дусі братерства».

Загальна декларація прав людини проголосила:

Жінки і чоловіки мають право на рівність у користуванні й захисті всіх прав людини й основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській чи будь-якій іншій сфері. Ці права включають, зокрема:

- право на життя; право на рівність;
- право на свободу й особисту недоторканність;
- право на рівний захист законом;
- право бути вільним від усіх форм дискримінації;
- право на найвищий з досяжних рівень фізичного і психічного

здоров'я;

- право на справедливі і сприятливі умови праці;
- право не бути відданим на катування чи інше жорстоке,

нелюдське чи принизливе поводження чи покарання.

Кожен має право на рівний захист відповідно до закону, без дискримінації за будь-якою ознакою.

Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»

У 1979 році ООН схвалила Конвенцію «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» - найважливіший міжнародний документ у захисті жінок від ґендерної дискримінації і ґендерного насильства. У Конвенції заявлено, що просування рівності між чоловіками і жінками є центральним принципом ООН і становить предмет зобов'язання держав-членів цієї міжнародної організації.

У цьому документі фактично визнано наявність дискримінації жінок, відображено ставлення світової спільноти до всіх форм дискримінації жінок, вказано на те, що, не зважаючи на цілий ряд міжнародних документів, така дискримінація продовжується.

Конвенція охопила все коло проблем, з якими стикається жінка і зобов'язала держави, які її ратифікували, засудити дискримінацію жінок у всіх її формах, а також запропонувала включити принцип рівних прав чоловіків та жінок у національні Конституції, інше відповідне законодавство, практично здійснюючи принципи рівності. Конвенція також обумовила, що держави-учасниці мають активно протидіяти торгівлі жінками та експлуатації жіночої проституції.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок вимагає, щоб держави, які її підписали, забезпечували дієвий захист жінок від насильства за ознакою статі через прийняття відповідних норм кримінального і цивільно-правового характеру та неухильного дотримання їх, а також підкреслює важливість профілактики через реалізацію ґендерних програм інформування й освіти громадськості.

За останні роки зроблено багато для імплементації норм Конвенції в законодавство України. Фактично на сьогодні в законодавстві України немає актів, які б передбачали яку-небудь пряму дискримінацію жінок. Натомість у кодексах, законах України, що регулюють відносини у сферах праці, соціального захисту, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, кримінальних, адміністративних та інших правопорушень міститься значна кількість положень відносно захисту прав і свобод людини, забезпечення рівності та недопущення дискримінації, у т.ч. за ознакою статі.

Проте, слід зазначити, що системне законодавче поле для формування та реалізації повномасштабної державної політики у сфері ґендерної рівності поки-що не сформовано. Відсутність комплексного ґендерного підходу у державній політиці призводить до неповного виконання Україною положень Конвенції.

**Аналіз виконання Україною деяких положень Конвенції ООН 1979 р.
«Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»**

Стаття Конвенції	Взяті зобов'язання	Результат
Ст. 2	Включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство	Виконано Цей принцип закріплений у ст.24 Конституції України. Прийнято спеціальний Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”
	Вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок	Виконано не повністю Незважаючи на прийняті нормативні акти, продовжують діяти дискримінаційні звичаї та практики
	Забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації	Не виконано Головну функцію контролю та захисту потерпілих від дискримінації виконують громадські організації України. Діяльність судових та правоохоронних органів у цьому напрямку є неефективною
Ст.5	Змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викоренення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок	Не виконано В українському суспільстві й досі домінують патріархальні уявлення про сім'ю та невикорінені ґендерні стереотипи
Ст.7	Забезпечити жінкам на рівних умовах з чоловіками право брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління	Не виконано Жінки значно менше представлені на впливових посадах в органах влади та державного управління
Ст.10	Усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків і жінок на всіх рівнях і у всіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і, зокрема, шляхом перегляду навчальних посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання	Не виконано Освітні, виховні, культурні програми не містять обов'язкового ґендерного компоненту, і далі продукуючи ґендерні стереотипи. Навчальні посібники продовжують закріплювати негативні стереотипи відносно ролей жінок і чоловіків у суспільстві.

Стаття Конвенції	Гарантовані права	Результат
Ст.11	Доступ до однакових програм навчання, однакових іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості	Право реалізовано Жінки і чоловіки мають рівний доступ до програм навчання, іспитів, викладачів тощо.
	Право на однакові можливості при найманні на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при найманні	Право порушується Існує дискримінація вагітних жінок та жінок з дітьми при працевлаштуванні
	Право на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі та гарантію зайнятості	Право порушується Існує дискримінація жінок при просуванні по службі
	Право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи	Право порушується Жінки в Україні отримують меншу середню заробітну плату ніж чоловіки
	Право на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності, а також право на оплачувану відпустку	Право порушується Жінки в Україні отримують меншу середню пенсію ніж чоловіки
	Право на охорону здоров'я та безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції	Право порушується Державою недостатньо вживаються заходів щодо забезпечення охорони здоров'я населення та створення безпечних умов праці.
Ст.14	Ліквідація дискримінації щодо жінок у сільських районах. Забезпечення таким жінкам право брати участь в опрацюванні та здійсненні планів розвитку на всіх рівнях; на доступ до відповідного медичного обслуговування, рівний доступ до економічних можливостей тощо	Право порушується Жінки у сільських районах відчують дискримінацію в сім'ях, недостатньо представлені в органах місцевої влади, не мають належного доступу до медичного обслуговування, не мають рівних з чоловіками економічних можливостей
Ст.16	Однакові права та обов'язки під час шлюбу і після його розірвання	Право порушується В шлюбі жінки несуть більший тягар обов'язків, зокрема, щодо виховання дітей та ведення домашнього господарства

Європейська «Декларація про рівність чоловіків і жінок»

Комітет Міністрів Ради Європи у **1988 році** прийняв Декларацію про рівність чоловіків і жінок, у якій визначено, що «дискримінація за ознакою статі в політичній, соціальній, освітній, культурній та інших сферах стає на перешкоді до визнання й здійснення прав людини та основних свобод», і що принцип рівноправності жінок і чоловіків розглядається як основна умова демократії. В Декларації подано перелік напрямів діяльності держав-членів РЄ для утвердження рівного статусу чоловіків і жінок, серед яких захист особистих прав; участь у політичному, економічному житті; доступ до державних посад всіх рівнів; права у подружньому житті; доступ до всіх професій, зайнятість роботою та заробітна плата; сприяння економічній незалежності жінок тощо.

Декларація ООН щодо подолання насильства над жінками

Декларація про подолання насильства над жінками була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у **1993 році**. Цей важливий міжнародний документ став висловленням міжнародної спільноти щодо захисту жінок від насильства, включно з домашнім насильством. У ньому було вперше офіційно зведено й викладено міжнародні норми щодо насильства над жінками, утверджено засудження насильства над жінками в усіх його формах і проявах.

Декларація вперше дає чітке визначення терміну «насильство над жінками», визнає це насильство виявленням історично обумовленої нерівності між чоловіками і жінками, затверджує постулат про те, що жінка має право на користування правами людини у повному обсязі, що, в свою чергу, вимагає обов'язкового подолання насильства в сім'ї. Засадничий принцип Декларації: насильство над жінками є проявом нерівного співставлення сил між чоловіками та жінками, яке склалося історично та призвело до домінування над жінками й дискримінації у ставленні до жінок з боку чоловіків. Декларація наголошує на тому, що насильство є одним із основних соціальних механізмів, за допомогою яких жінок змушують займати підлегле становище порівняно з чоловіками. А також засвідчує, що воно порушує основні права і свободи жінок.

Декларація визначає домашнє насильство як окремий вияв ґендерного насильства над жінкою, що є порушенням її людських прав. Тому домашнє насильство повинне розглядатися відповідно до міжнародних юридичних норм захисту прав людини, із чого випливає, що держава зобов'язана проводити необхідні й ефективні заходи для протидії проявам насильства в сім'ї.

Історичне значення Декларації полягає також у визначенні практичних заходів для боротьби з ґендерним насильством, бо воно не сумісне з принципами демократичної держави, де існує верховенство права, дух і буква закону. Документ показує зростання занепокоєння країн

проблемою ґендерного насильства, усвідомлення міжнародною спільнотою руйнівних наслідків цього насильства та ставить перед державами завдання: розробити національні плани дій для забезпечення захисту жінок від будь-яких форм насильства; шукати ефективних правових засобів для його викорінення: переглянути й реформувати закони та їхнє застосування щодо домашнього насильства над жінками. Декларація також рекомендує вести інформаційну, просвітницьку та виховну роботу для подолання традиційних стереотипів, ґрунтованих на зверхності однієї статі над іншою, змінюючи цим соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок.

Пекінська Платформа Дій

На Четвертій Всесвітній конференції ООН зі становища жінок (Пекін, **вересень 1995 р.**) було прийнято найбільш резонансі документи щодо ґендерної рівності – Декларація і Платформа Дій, так звана Пекінська Платформа Дій.

Цей міжнародний документ розглядає розширення прав і можливостей жінок у контексті забезпечення рівноправності між жінками і чоловіками, а також визначає, що саме цей підхід становить передумову для досягнення політичної, соціальної, економічної та культурної безпеки у відносинах між народами. Також у Пекінській Платформі дій зазначається необхідність комплексного підходу до ґендерної рівності, впровадження проблематики рівності між статями в усі галузі життєдіяльності суспільства, на всіх рівнях управління ними.

Платформу було згодом закріплено в Пекінській декларації. Вона підтвердила зобов'язання Урядів усунути дискримінацію проти жінок та подолати всі перешкоди щодо рівності. Уряди також визнали потребу враховувати ґендерний аспект в їхній політиці та програмах.

Цілі Розвитку Тисячоліття

Декларація Тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, прийнята **у вересні 2000 року** на сесії Генеральної Асамблеї ООН і затверджена 189 державами світу, започаткувала процес досягнення світовою спільнотою визначених до 2015 року результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою.

У вересні 2010 року відбувся черговий Саміт ООН, присвячений прогресу досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття – Пленарне засідання Генеральної Асамблеї ООН найвищого рівня, який об'єднав разом світових лідерів з метою оцінки досягнутого прогресу, визначення проблем та перешкод на шляху розвитку і підтвердження готовності здійснити конкретні заходи для досягнення Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ).

Готуючись до Саміту, на якому буде представлено прогрес України, Мінекономіки разом з Проектом Програми розвитку ООН «Цілі Розвитку Тисячоліття – Україна» здійснили перегляд національних ЦРТ та підготували оновлену систему завдань та індикаторів національних ЦРТ з огляду на специфіку національного розвитку у посткризовий період та виклики сучасного глобального розвитку.

Оновлену матрицю **завдань** та **індикаторів** (15 завдань, 33 індикатори) розроблено шляхом прозорого та відкритого процесу стратегічного планування та прогнозування тенденцій розвитку до 2015 року. Вона визначає наступні Цілі, приведені у відповідність до глобальної матриці цілей.

- Ціль 1: Подолання бідності (3 завдання, 5 індикаторів);
- Ціль 2: Забезпечення якісної освіти впродовж життя (2 завдання, 6 індикаторів);
- **Ціль 3: Забезпечення ґендерної рівності (2 завдання, 4 індикатори);**

Завдання 3.А: Забезпечити ґендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади

Індикатори:

- 3.1. Ґендерне співвідношення серед депутатів Верховної Ради України, чис.жін./чис.чол.
- 3.2. Ґендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис.жін./чис.чол.
- 3.3. Ґендерне співвідношення серед вищих державних службовців (I–II посадових категорій), чис.жін./чис.чол.

Завдання 3.В: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків

Індикатори:

- 3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %
 - Ціль 4: Зменшення дитячої смертності (1 завдання, 2 індикатори);
 - Ціль 5: Поліпшення здоров'я матерів (1 завдання, 2 індикатори);
 - Ціль 6: Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів (2 завдання, 6 індикаторів);
 - Ціль 7: Сталий розвиток довкілля (4 завдання, 8 індикаторів).

Конвенції міжнародної організації праці (МОП)

Принцип рівного ставлення та заборони дискримінації за ознакою статі у трудових відносинах закріплений у декількох конвенціях Міжнародної організації праці (МОП). МОП була утворена в 1919 році відповідно до Версальської угоди. Це найстаріша міжнародна, міжурядова організація в світі. З 1946 року МОП фактично є складовою системою ООН. Україна є членом МОП з 1954 року.

Однією із ключових функцій МОП є ухвалення міжнародних трудових стандартів шляхом прийняття відповідних конвенцій та рекомендацій. У напрямку протидії ґендерній дискримінації МОП прийняті, зокрема, наступні конвенції:

- Конвенція МОП № 100 про рівну платню за рівну працю (1951);
- Конвенція МОП № 111 щодо дискримінації в галузі найму і роботи (1958);
- Конвенція МОП № 103 про охорону материнства (1952).

У цих конвенціях розуміння принципу рівності розкривається через тезу: працівники повинні набувати однакового обсягу прав і обов'язків як у сфері трудового законодавства, так і у сфері соціального забезпечення. Гарантії недискримінації у трудових відносинах полягають, з одного боку, у закріпленні заборони дискримінації за ознакою статі, з другого – у розробці практичних заходів, спрямованих на досягнення фактичної рівності у трудових стосунках.

ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Державний механізм потрібен для реалізації виробленої ґендерної політики. Кожна держава, орієнтована на утвердження себе як демократичної, соціальної та правової, для забезпечення рівних прав і можливостей виробляє ґендерну політику. Цей процес відбувається складно, навіть болісно, але він прямує до формування того, що можна визначати як державну ґендерну політику.

Державна ґендерна політика - це діяльність (або бездіяльність у разі навмисного непровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження ґендерної демократії та формування ґендерної культури в суспільстві.

Оскільки реальне становище жінки суттєво відрізняється від становища чоловіка, то особливий наголос у структурі ґендерних стратегій і їх реалізації ставиться завжди на політиці щодо поліпшення становища жінок. І це справедливо. Водночас така справедливість не унеможливорює, а, навпаки, передбачає в структурі ґендерної політики наявність надзвичайно важливого її напрямку - оновлення становища чоловіків стосовно формування ґендерно якісніших, адекватних потребам сучасності світогляду, поведінки, громадських і державних форм діяльності, долання неадекватності сприйняття ними сучасних перетворень світового й національного рівнів, насамперед у сфері ґендеру.

Отже, складниками державної ґендерної політики є:

- **політика щодо жінок**, забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками шляхом гарантування можливостей для їх рівноправного розвитку як соціально-демографічної групи;
- **політика щодо чоловіків**, формування в них ґендерної свідомості, культури ґендерної поведінки, орієнтації на паритетність відносин з жінкою; державно-правове регулювання ґендерних відносин; сприяння розвитку ґендерної демократії та ґендерної культури в суспільстві.

Оскільки в системі відносин статей більшої дискримінації зазнають жінки, в структурі державної ґендерної політики цій статі приділяється особлива увага, тобто, виділяється як самостійний її напрямок - державна політика щодо жінок.

Світовий досвід забезпечення ґендерної рівності в парламенті засвідчує пов'язаність між процесами його формування та функціонування.

Участь у виборах - як пасивна, так і активна - один із найважливіших напрямів самотворення чоловіком і жінкою своєї власної ґендерної сутності, політичного самовизначення статі й ґендерно

свідомого політичного середовища.

Вибори обумовлені ґендерним статусом їх учасників, ґендерною ієрархією в суспільстві, моделями ґендерної поведінки громадян, що відбивається на результатах виборів як до парламенту, так і до органів місцевого самоврядування.

У сучасних умовах, парламенти в більшості країн світу залишаються за своїм складом чоловічими. І все ж можна констатувати, що з другої половини ХХ ст. світова практика формування парламентів засвідчує тенденцію до паритетності їх складу. Найліпше вона проявляється в північних країнах Європи. Зокрема, в складі парламентів на 2003 рік відсоток жінок становить: Швеція - 45,3%, Данія - 38,0%, Фінляндія - 37,5%, Нідерланди - 36,7%, Норвегія - 36,4%, Іспанія - 36,0%, Бельгія - 35,3%, Австрія - 33,9%, Німеччина - 32,2%, Ісландія - 30,2%, Болгарія - 26,2%, Швейцарія - 25,0% та ін. Про зростання ґендерної орієнтації в парламентах інших регіонів свідчить обрання жінок до їх складу в Мозамбіку - 30,0%, Південно-Африканській Республіці - 29,8%, Коста-Риці - 35,7%, Аргентині - 30,7%, Австралії - 25,3% та ін. Така тенденція зумовила виникнення в світовій політології та ґендерних дослідженнях терміна "паритетний парламент".

Паритетний парламент - це парламент, у складі якого досягнуто (або майже досягнуто) ґендерну рівність 50/50. Паритетними парламентами називають парламенти Португалії і Швеції, в складі яких понад 50% становлять чоловіки і близько 50% - жінки. Майже 50 відсоткового представництва жінок і чоловіків досягли регіональні парламенти в Німеччині, Шотландії. До Конституції Франції внесено зміни, відповідно до яких у парламент цієї країни має обиратися по 50% жінок і чоловіків.

У Верховній Раді України VI скликання працює 34 депутати-жінки, що становить 7,6% від усього складу парламенту.

Відбулася відстороненість жінок від влади, зменшення їх впливу на прийняття державних рішень, навіть в порівнянні з доперебудовним часом. В Верховну Раду прийшло дуже мало жінок віком менше 40 років на момент виборів, тобто молода генерація жінок, які займаються політичною діяльністю політично слабка і не підготовлена до активних дій. Їх участь в партіях і рухах не додає їм політичної ваги і впливовості, вони залишаються на другорядних і допоміжних ролях, що ніяк не сприяє успіху на виборах.

Отже, обраний на виборах 2007 року Парламент **ґендерно розбалансований**. Отож, у своїй діяльності він залишиться ґендерно малочутливим, малосприйнятливим до ґендерних проблем у країні, до ухвалення ним ґендерного законодавства. А коли не буде такого законодавства, консервуватимуться традиційні патріархальні відносини й патріархальне мислення в суспільстві. Цілком можливо, що й надалі існуватиме тяжіння до силових методів розв'язання питань, до чого

схильна саме чоловіча психологія, а отже, насамперед силові структури перебуватимуть у центрі уваги.

Найближчим часом годі розраховувати на орієнтації щодо прискорення розвитку соціальної сфери з боку парламенту за панівного в країні технократичного чоловічого мислення. А саме соціальна сфера, будучи слабо розвиненою, створює основні перешкоди для вивільнення жінки від домашнього господарства. Мало уваги приділятиметься виконанню міжнародних документів з ґендерної проблематики, як це робилося досі.

Все це зумовлюватиме зберігання ґендерної нерівності в країні, а отже, й дискримінованого становища жінки, й утримуватиме відчуженість держави від цієї проблеми. Оскільки ґендерна проблематика є індикатором порушення й розв'язання проблеми прав людини і загалом людського розвитку, то можна передбачити, що гуманістична спрямованість гуманітарної сфери життя залишиться другорядною проблемою, а питання належного управління знов відкладатимуть на майбутнє.

Підсвідома протидія чоловіків входженню жінки в політику пов'язана з усталеним розумінням ними влади як застосування сили. У традиційних суспільствах сила розглядалася як спосіб утвердження влади і як метод управління. Підсвідомість багатьох чоловіків і сьогодні підтримується й живиться ґендерними стереотипами: "політика - чоловіча справа", "політика - сфера не для жінок", "жінка - не для політики". Публічна пропаганда, яку формують переважно керівники-чоловіки, ґрунтується насамперед на чоловічому баченні змін і перетворень. Тому вона великою мірою зосереджена на представленні жінки як виконавиці природних функцій, на відміну від чоловіка, загалом не здатної до участі в публічних формах організації суспільного й державного життя.

Такий підхід ґрунтується на пристрасному зберіганні "жалісливої", сповненої "співчуття до жінки" концепції, а саме "концепції захисту становища жінок". Спираючись на цю концепцію, чоловіки вбачають можливість "підвищити соціальний статус жінок" тільки силами тих чоловіків, які відсторонюють жінку від прагнення взяти участь у самостійному підвищенні цього статусу через публічну діяльність, зокрема у владних структурах. Вони ладні ще більше підвищити цей статус жінки в домашньому господарстві, ніде не зосереджуючи уваги на участі в ньому чоловічої сили, на ролі батьківства, на відповідальності за нього.

Сучасна жінка потребує не чоловіка-заступника, а чоловіка-партнера. Це не так проблема жінки-матері, як проблема нового підходу до чоловіка-батька в сім'ї. Конституційне закріплення їх рівності, як і рівноцінної турботи держави про материнство й батьківство, а також про дитинство, не усуває проблеми реальних перетворень. Сильна жінка,

яка прагне вийти з кола приватних інтересів, не лише мусить шукати доступу до чоловічого світу, а й мати чітку життєву програму, складниками якої мають стати: перетворення чоловічого світу, вплив на чоловічі ідеали, вироблення політичних ідеалів жінки-політика, утвердження принципів товариськості, пошуку активного діалогу жінок-політиків між собою.

Залучення жінки як рівного суб'єкта до процесу прийняття рішень, до вироблення загальнодержавних, загальнонаціональних стратегій суспільного розвитку задля виведення жіночого соціуму за межі приватного життя та входження в публічний процес обох статей як рівних у можливостях, є історично зумовленою тенденцією. Вона потребує історичного часу для входження жінки в сферу публічного життя й оволодіння всіма правилами поведінки й діяльності.

Формування парламентів, тобто вибори, або входження жінок і чоловіків до них на рівних принципах, зумовило таке явище, як **квотування**.

Проблема ґендерного квотування є важливою і в міжнародних та регіональних структурах, і в національних суспільствах.

Комісія ООН 1990 року визначила критичний поріг, а саме - **30%**, який є мінімальним для обрання або призначення жінок на керівні посади в національних суспільствах. Він дає змогу долати ґендерну асиметрію, впливати на формування та прийняття рішень у парламенті. Таке співвідношення передбачає також представництво не менше 30 відсотків жінок у складі партійних та державних структур.

Ґендерні квоти - спосіб забезпечення представництва жінок у владних структурах, відповідно до якого правовим чином відводиться певна частина депутатських місць у парламенті для обрання жінок депутатами.

Ґендерні квоти взагалі можуть встановлюватися для обох статей. Але оскільки частка чоловіків у різних органах управління перевищує 90%, то позитивна дискримінація використовується переважно для встановлення ущемлених жіночих прав.

Введення ґендерних квот - тимчасовий механізм для забезпечення рівних можливостей. Вони спрямовані на виправлення ґендерних перекосів у владі. З розвитком ґендерної культури жінок і чоловіків, з утвердженням їхніх рівних прав і можливостей у різних життєвих сферах потреба в ґендерних квотах об'єктивно відпаде.

Квоти можуть встановлювати й політичні партії, це **партійні ґендерні квоти**. Міжнародний досвід формування парламенту дав зразки партійних квот як форми долання ґендерних віддаленості та нерівноваги.

Практика свідчить, що завдяки квотуванню кількість жінок у законодавчих органах країни зростає. Останнім часом ґендерні квоти були застосовані в 76 країнах світу. Світовий досвід розвинених країн

світу (Швеція, Франція тощо) показав позитивні результати введення системи ґендерних квот до партійних списків (пропорційна виборча система) і пропорційної системи виборів представницьких органів державної влади.

XXI ст. потребує оновлення всіх форм буття, зокрема й політичного. Жінки разом з чоловіками мають навчатися політиці: теорії, партійного будівництва, партійної діяльності, входження в систему влади. Таке навчання в сучасних умовах передбачає не лише засвоєння політичного чоловічого досвіду партійної діяльності, набутого за попередні десятиліття й століття, а привнесення до нього нових ґендерних особливостей, тобто модифікації та модернізації такого досвіду й вироблення нових форм і методів політичних дій, відповідного політичного розв'язання державних і суспільних проблем.

Саме жінки в ситуації переважно чоловічої партійної діяльності стають тією активною силою, яка міццю логіки розуму, політичною активністю та діяльністю має впровадити ґендерні підходи в політичну сферу; віднайти, сформувані ґендерно чутливих, ґендерно свідомих політиків-чоловіків, спроможних сприяти проведенню ґендерної політики.

Сучасність потребує формування **нового типу політичного лідера** - жінки та чоловіка, що поєднує позитивні, як "жіночі", так і "чоловічі", управлінські якості. Такий лідер - досвідчена, далекоглядна, смілива та відповідальна особистість, здатна до аналізу й прогнозування, яка є авторитетом для соціального оточення, яка володіє природними й інтелектуальними можливостями впливу на нього, вміє об'єднати маси задля реалізації ідеї, якій присвятила себе.

ГЕНДЕРНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

На національному рівні в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які гарантують ґендерну рівність та захищають від проявів ґендерної дискримінації.

Основу їх складає **Конституція України**, що є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону й захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Рівність прав жінок і чоловіків підтверджено найперше в статті 24: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько–політичному і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї...».

Сімейний кодекс України визначає сферу сімейних та родинних відносин. Ним передбачені відповідні правові гарантії з охорони й захисту прав та інтересів сім'ї, регулюється порядок вирішення спорів між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами родини, а також визначені правові наслідки щодо недотримання ними своїх обов'язків.

Кодекс визначає, що:

- учасник сімейних відносин не може мати привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, статі, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, матеріального стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками;

- жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї;

- **сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добровільності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства.**

15 листопада 2001 року в Україні було прийнято **Закон «Про попередження насильства в сім'ї»**, що стало вагомим кроком до об'єднання зусиль суспільства й держави у боротьбі з насильством в сім'ї. В Законі вперше законодавчо закріплено правові й організаційні основи попередження насильства в сім'ї. Закон дає наступне визначення:

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Закон розрізняє фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство.

26 липня 2005 року був виданий **Указ Президента України „Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”**, а 8 вересня 2005 року Верховною Радою України був прийнятий **Закон України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”**, які визначили інституційно-правові засади ґендерних взаємовідносин у суспільстві.

Згаданим Законом уперше в Україні законодавчо визначено і закріплено такі поняття, як «права жінок і чоловіків», «рівні можливості жінок і чоловіків», «дискримінація за ознакою статі», «ґендерна рівність», «ґендерно-правова експертиза».

Новим кроком у впровадженні ґендерної рівності є прийняття (Постановою Кабінету Міністрів України №1834 від 27 грудня 2006 року) **Державної програми з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві до 2010 року**. Відповідно до прийнятої програми затверджено плани заходів. До їх реалізації залучені всі центральні та місцеві органи виконавчої влади і громадські організації.

19 лютого 2007 року постановою Кабінету Міністрів України затверджена **Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 року** та була розроблена відповідна **обласна Програма**.

Постановою Верховної Ради України від 22 березня 2007 року N 817-V були схвалені **Рекомендації парламентських слухань "Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження ґендерного насильства"**.

Учасниці та учасники парламентських слухань, які відбулися 21 листопада 2006 року, констатували, що на шляху забезпечення прав та основних свобод людини суттєвою перешкодою є насильство. Як правило, найбільше потерпають від насильства жінки, а найпоширенішим і найбільш складним для протидії є насильство в сім'ї.

Необхідно визнати, що ґендерна політика лише набуває певного оформлення. У політичних документах не міститься чіткого визначення інтересів і потреб чоловічої і жіночої частини населення, урахування характеру процесу їх ґендерних відносин, окреслення ґендерних цілей.

У прийнятому базовому Законі України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" досить слабкою є частина, що стосується санкцій за його невиконання. Відтак у процесі його реалізації постає потреба розробляти відповідні доповнення. У законі не встановлені квоти для жінок у виборчому списку або інші спеціальні тимчасові заходи для впровадження ґендерної рівності.

Серед інших прогалин державної ґендерної політики варто зазначити такі:

- у нормативно-правових документах відсутнє чітке визначення інтересів і потреб чоловіків і жінок;

- ґендерна нерівність все ще розглядається переважно як жіноча проблема;

- в основі національної практики традиційно лежить “охоронна” концепція щодо жінки. І цей підхід продовжує застосовуватись у програмах соціального забезпечення;

- відсутнє цільове фінансування державних програм по досягненню рівності (фінансування за рахунок інших статей бюджету).

Основні проблеми сфери забезпечення рівності жінок і чоловіків формують сьогодні виклики українському суспільству і державі і вимагають відповідних адекватних дій, якими повинні стати наступні:

- приведення українського законодавства у відповідність до конституційних принципів рівності та європейських норм;

- вироблення особливих антидискримінаційних норм та санкцій за порушення ґендерного законодавства;

- введення тимчасових спеціальних заходів для забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків на всіх рівнях прийняття рішень, при кадрових призначеннях на державні посади;

- здійснення ґендерної експертизи державного та місцевого бюджетів;

- бюджетне забезпечення реалізації державної стратегії ґендерного розвитку та Державної програми досягнення ґендерної рівності;

- запровадження спеціальних освітніх програм для суддів і правоохоронців;

- проведення спеціальних інформаційних кампаній;

- удосконалення ґендерної статистики проведення спеціальних соціальних досліджень;

- посилення громадського контролю за виконанням міжнародних зобов'язань та задекларованих принципів рівності прав та можливостей жінок і чоловіків.

Державною структурою, відповідальною за здійснення ґендерної трансформації українського суспільства, є Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, в якому для вирішення зазначених питань створено відділ ґендерної політики та взаємодії з жіночими громадськими організаціями в межах управління сімейної політики. При міністерстві діє громадська Координаційна рада з ґендерних питань та проблем сім'ї, аналітичний і консультативно-дорадчий орган, до складу якого входять провідні фахівці з ґендерних та сімейних проблем.

ґендерні підходи – не данина моді, а нагальна потреба. Як відомо, Україна прагне стати повноправною частиною європейської спільноти, наблизившись до останньої за основними соціально-економічними показниками та стандартами життя.

Для цього нашій державі необхідно буде реалізувати всі свої зобов'язання щодо ґендерної рівності.

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

В Україні поступово впроваджується комплексний ґендерний підхід в діяльність органів влади різних рівнів, що передбачає покладення інтересів людей – жінок і чоловіків в основу прийняття будь-яких рішень для забезпечення сталого людського розвитку.

Статтями 12,13 Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005 року N 2866-IV встановлено, що **органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції:**

- забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей;
- здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків;
- забезпечують доступні соціально-побутові послуги, включаючи догляд за малолітніми дітьми, організацію дошкільного виховання та забезпечення дитячого дозвілля;
- провадять просвітницьку діяльність з питань ґендерної рівності;
- співпрацюють з об'єднаннями громадян щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;
- подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- сприяють науковим розробкам у сфері ґендерних досліджень;
- дотримуються принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності;
- здійснюють позитивні дії.

В органах **місцевої виконавчої влади** визначається **уповноважена особа (координатор)** з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Виконання обов'язків уповноваженої особи (координатора) покладається на одного із заступників міністра, заступника керівника іншого органу виконавчої влади.

Органи виконавчої влади можуть утворювати **консультативно-дорадчі органи**, призначати **радників** з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

За рішенням відповідної **місцевої ради** у складі виконавчого органу відповідної ради може визначатись **уповноважена особа (координатор)** з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, у

межах своїх повноважень **організують роботу відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в напрямі:**

- *урахування принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідній сфері діяльності;*
- *проведення аналізу стану забезпечення ґендерної рівності та вивчення доцільності застосування позитивних дій з метою подолання асиметрії, дисбалансу, що складаються на відповідній території чи в галузі;*
- *співробітництва з об'єднаннями громадян, узагальнення інформації, яка надходить від них щодо моніторингу стану дотримання рівності жінок і чоловіків, та спільного вироблення шляхів усунення дискримінації за ознакою статі;*
- *здійснення постійної інформаційно-пропагандистської діяльності щодо ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі;*
- *вжиття заходів, спрямованих на формування ґендерної культури населення;*
- *організації прийому громадян з питань дискримінації за ознакою статі;*
- *розгляду та аналізу звернень громадян з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, вивчення причин, що їх зумовлюють;*
- *навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань ґендерної проблематики;*
- *вжиття заходів щодо усунення проявів дискримінації за ознакою статі.*

Ґендерний підхід в діяльності органів місцевої влади вимагає застосування **наступних стратегій:**

- залучити всіх партнерів у «ґендерний діалог», вивчити можливості співпраці з усіма дотичними організаціями;
- забезпечити включення концепції ґендерної рівності у роботу органів місцевої влади через призначення або активізацію діяльності **радника/координатора** з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- розвинути ґендерну компетентність місцевого персоналу (забезпечити інформаційно - консультаційну підготовку, провести спеціальні тренінги для начальників, спеціалістів управлінь, відділів, депутатів, координаторів, інших службовців з нормативно - правового забезпечення, внутрішньої політики, концепцій, індикаторів, методик роботи, використання ресурсів тощо).
- забезпечити ресурси для ґендерного інтегрування (розробити відповідні ґендерні бюджети);

- заснувати систему постійного ґендерного моніторингу;
- розробити чітку організаційну політику та методичні рекомендації щодо впровадження політики ґендерної рівності - інформаційно - методичні буклети, брошури, довідники, посібники тощо;

Формулюючи стратегії ґендерного інтегрування, важливо чітко формулювати, як для себе, так і для інших, чому його треба впроваджувати в усі підходи, політики і практики.

Для відповіді на це питання необхідно проаналізувати, яким чином ґендерне інтегрування може здійснюватися, щоб стати реальністю? Які точки початку роботи є найбільш перспективними? Яким чином ґендерні питання пов'язуються з усіма сферами практичної діяльності? Які існують ресурси для включення проблеми ґендерної рівності у загальне русло діяльності?

Експерти Українського Жіночого Фонду рекомендують здійснити наступні кроки по впровадженню концепції ґендерної рівності в роботу органів місцевої влади:

Крок 1. Понятійне забезпечення

Забезпечити використання єдиного понятійного апарату: "ґендер", "ґендерна рівність", "ґендерний аналіз" тощо.

Крок 2. Нормативно-правове визначення

Усвідомити наявне нормативне - правове забезпечення політики ґендерної рівності, соціального забезпечення в Україні.

Крок 3. Науково - методологічне забезпечення

Вивчити науково-методологічні матеріали з питань ґендерної рівності та соціальної справедливості.

Визначити соціально та ґендерно-чутливі індикатори для використання під час аналізу, розробки, моніторингу, оцінювання програм.

Крок 4. Проведення аналізу програм

Провести ґендерний аналіз місцевих програм соціально-економічного розвитку.

Узагальнити результати проведеної роботи та підготувати аналітичний звіт.

В звіті оцінюється якість програми з позиції врахування та підтримки концепції ґендерної рівності, а також даються рекомендації щодо відповідності програми загальній стратегії місцевого розвитку.

Крок 5. Ґендерне інтегрування

Розробити методи соціально-ґендерної спрямованості програм з урахуванням соціо-культурного, правового, економічного, фізіологічного факторів.

Розробити стратегію та програму дій керівників, соціальних працівників, інших фахівців, з урахуванням інтегрування концепції ґендерної рівності.

Запровадити ресурсне забезпечення програм щодо

ґендерної інтеграції: інформаційні, професійні, методичні матеріали, фінансування (ґендерні бюджети) тощо.

Крок 6. Подальша спроможність щодо забезпечення ґендерного інтегрування

Призначення фахівців, компетентних у питаннях ґендерної рівності та уповноважених стосовно розробки місцевих програм.

Запровадження методик ґендерного аналізу під час планування, впровадження, моніторингу, оцінювання програм.

Застосування посилених комунікаційних заходів з роботодавцями, громадою, навчальними закладами, керівними структурами, громадськими організаціями.

Планування альтернативних заходів щодо забезпечення концепції ґендерної рівності в організації діяльності.

Проведення регулярного моніторингу впровадження концепції ґендерної рівності з використанням ґендерно-чутливих індикаторів.

Під час розробки та прийняття будь-яких рішень на місцевому рівні важливо проводити аналіз ґендерного впливу.

Аналіз ґендерного впливу - це методика визначення, що рішення, або програма розвитку матиме належні наслідки з огляду на рівність жінок і чоловіків. Ця методика спрямована на забезпечення того, щоби внаслідок нових рішень не з'явилася ґендерна нерівність.

Філософський підхід методики ґрунтується на розумінні того, що **попередження (превентивність)** завжди краще, ніж **виправлення шкоди**.

Аналіз ґендерного впливу може виконуватися на трьох рівнях:

- Дослідження соціального, політичного та економічного впливу ґендерного виміру у певному регіоні.

- Використання даної інформації для аналізу наслідків, які будуть мати певне рішення, у тому числі і висвітлення того, чи не було покладено в основу процесу прийняття рішення неналежних ґендерних стереотипів або застарілих припущень щодо жінок і чоловіків.

- Розробка альтернативних програм, процесів прийняття рішень тощо, які є більш відповідними потребі досягти рівності жінок і чоловіків.

Аби розпочати аналіз ґендерного впливу, необхідно відштовхуватися від політичної мети, яка пояснює, що саме включає у себе ґендерна рівність в обговорюваній сфері. Тому, політичні цілі ґендерної рівності є передумовою впровадження аналізу ґендерної рівності:

1. Що є предметом рішення?

2. Чи існують офіційні національні або міжнародні політичні рішення щодо цілей ґендерної рівності у даній сфері? Чи підприємство (або організація) мають ціль у цій сфері?

3. Чи має сенс досліджувати соціальні, фінансові, політичні та

родинні обставини жінок і чоловіків (або окремих груп жінок і чоловіків) у зв'язку із цією тематикою?

4. Чи існує необхідний матеріал для дослідження наслідків прийняття рішення для жінок і чоловіків? Чи є відповідні статистичні дані та відповідні дослідження?

Деякі проблеми мають чітко визначений ґендерний вимір, у той час як інші проблеми можуть здаватися ґендерно нейтральними. Варто звертатися за порадами до експертів у цій сфері, особливо коли йдеться про проблеми, які видаються ґендерно нейтральними.

Аналіз ґендерного впливу можна розділити на дві частини. Спочатку проводиться дослідження щодо того, чи матиме рішення негативні наслідки для рівності жінок і чоловіків. Далі проводиться дослідження того, чи не вбудовані у саму процедуру прийняття рішення неприпустимі припущення, норми чи стандарти, які призводять до появи дискримінаційних явищ.

1. На які соціальні групи, виборчі округи або групи громадян вплине рішення?

2. Який вплив матиме рішення або пропозиція, у разі набуття чинності, на жінок і чоловіків, на їх становище в громаді, в сім'ї? Чи матиме воно більший вплив на якісь групи населення з огляду на їх фінансовий стан, етнічне походження, сексуальну орієнтацію, психологічний або психічний стан, сімейну відповідальність, вік, релігійні переконання тощо?

3. Чи призведе рішення до рівного розподілу ресурсів, послуг, впливу тощо поміж жінками і чоловіками?

4. Чи не призведуть такі наслідки до глибшої нерівності поміж чоловіками та жінками?

5. Які є історичні чи практичні передумови появи процедури прийняття даного рішення? Яке підґрунтя у даного рішення? Чи це підґрунтя є сучасним чи воно віддзеркалює настанови того часу, коли процедура перетворилася на практику?

6. Чи не віддзеркалює процедура існуючі упередження, стереотипи або узагальнення стосовно соціального життя, характеристик або поведінки жінок і чоловіків?

Застосування результатів аналізу:

1. Висновки аналізу мають, звичайно, повністю інтегруватися у процес прийняття рішення.

2. Якщо аналіз показує, що певне політичне рішення матиме неналежні наслідки у сфері ґендерної рівності, рішення конче необхідно переглянути. Можна провести дослідження щодо того, чи проблема полягає у меті рішення, чи проблемою є спосіб досягти даної мети. Проблема також може корінитися у механізмах, запущених процесом прийняття рішення.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВРАХУВАННЯ ҐЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ РАД

Виходячи з положень законів України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року N 280/97-ВР та “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005 року N 2866-IV сільським, селищним, міським радам необхідно розглядати питання впровадження ґендерних аспектів в свою діяльність в контексті розвитку місцевих громад.

Головне завдання органів місцевого самоврядування базового рівня – організація життєдіяльності населення сіл, селищ та міст. Це завдання не можна виконати без урахування потреб чоловіків, жінок, дітей, сімей.

В свою чергу, визначенню цих конкретних потреб сприятиме складення **ґендерного портрету** села, селища чи міста.

Ґендерний портрет формується на основі **ґендерної статистики**, тобто показників, які характеризують положення жінок і чоловіків у всіх сферах суспільної та економічної діяльності. Дані ґендерної статистики дають можливість оцінити ступінь участі жінок і чоловіків у різних сферах діяльності суспільства, що сприяє вирішенню проблем у сфері розподілу ресурсів і доходів, прав і обов’язків, робочого навантаження і відпочинку.

Основними розділами (групами показників) ґендерного портрету певного села, міста чи регіону, що характеризують становище жінок та чоловіків є, зокрема, такі:

– **соціально-демографічні показники** (народжуваність, смертність, розподіл за віковими групами, показники рівня охорони здоров’я жінок та чоловіків тощо);

– **соціально-економічні показники** (рівень доходів, зайнятості та безробіття, орієнтація місцевих бюджетів на потреби жінок, чоловіків, сімей тощо);

– **соціально-політичні показники** (представництво жінок і чоловіків в органах місцевої влади, партіях, громадських організаціях);

– **соціально-культурні показники** (освітній рівень, сімейний стан, показники рівня злочинності, насильства в сім’ї, торгівлі людьми тощо).

Зазначені показники дають можливість оцінити як загальний потенціал населеного пункту чи регіону, так і основні демографічні дисбаланси й тенденції. Ці дані можуть бути використані для вивчення окремих підгруп населення, таких як одинокі жінки, літні жінки та чоловіки, жителі сільської місцевості та інш.

Ґендерна статистика свідчить, що про рівність жінок і чоловіків поки-що важко говорити, особливо виходячи з реалій життя в сільській

місцевості, де найбільш відчутна ґендерна нерівність в сфері праці та зайнятості, політики та прийняття рішень:

- Сільські працівники закладів освіти, здоров'я, культури, побутового обслуговування живуть сьогодні за межею бідності - а це в основному жінки.

- Робота в сільській місцевості супроводжується постійним навантаженням на жінок – вони практично не відпочивають, не піклуються про своє здоров'я. Велика частка немеханізованої праці із збору, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції припадає на жінок.

- Сільські жінки продають надлишки продукції, які виробляють у своїх господарствах, фактично за безцінь. Рівень транспортних витрат обмежує можливість жінок (традиційно саме вони цим займаються) привозити вироби сільськогосподарської продукції на базари.

- Зростання цін на газ призводить до важких умов проживання без опалення та швидкого приготування їжі, як для себе, так і для годування тварин. Цей обов'язок також лежить на жінках.

- Зосередження на вирощуванні певної культури (наприклад, картоплі) позбавляє багатьох жінок достатніх засобів існування, що змушує їх їхати в міста або за кордон, де їх чекає важка праця, повне безправ'я, сексуальне рабство.

Великою проблемою є надзвичайна складність поєднання сільською жінкою сімейного життя з працею. Наявність багатодітної сім'ї сільська жінка повинна поєднати з налагодженням побуту та роботою. Як свідчать обстеження, проведені вченими Інституту аграрної економіки, більшість жінок, що проживають у сільській місцевості, зайнято у тваринництві, птахівництві, рослинництві, тобто у тих галузях, де рівень механізації, автоматизації праці надзвичайно низький. Як правило, жінки виконують некваліфіковану роботу, працюють вночі, сезонно, мають ненормований робочий день. Такі умови праці, переобтяженість не тільки негативно позначаються на здоров'ї жінки і скорочують її життя, але і майже не залишають жінці часу для сім'ї та виховання дітей. Нормальної мережі дошкільних навчальних закладів в абсолютній більшості сіл немає.

Дуже серйозною проблемою, особливо в селах, є насильство в сім'ї. За даними Департаменту громадської безпеки МВС України переважна більшість сімейних насильств трапляється в сільській місцевості, адже саме тут на декілька населених пунктів працює лише один дільничний, який не має змоги охопити всі проблеми, тим паче такі, як насильство в сім'ї.

Крім того, в Україні, особливо в сільській місцевості, рівень споживання алкоголю є одним з найвищих у світі – як наслідок більш ніж 10 тис. наших співвітчизників щороку гинуть від отруєння алкоголем.

Тому сьогодні сільська жінка потребує уваги до себе і всебічної допомоги як від держави, так і від органів місцевого самоврядування.

Проблеми ефективної діяльності органів місцевого самоврядування **рівня сільських, селищних, міських рад**, зокрема щодо їх співпраці з громадськими організаціями по утвердженню ґендерної рівності, подоланню ґендерного насильства і дискримінації в кожній громаді розглядалися експертами Чернігівської обласної організації Спілки жінок України.

Були підготовлені наступні **рекомендації**:

1. Скласти **ґендерний портрет** села (селища, міста), використавши статистичні показники.

2. Враховувати отримані показники ґендерного портрету при підготовці та прийнятті місцевих бюджетів та програм соціально-економічного розвитку.

3. Провести **ґендерну експертизу** соціально-значущих програм, планів і проектів, що приймаються на місцевому рівні.

4. Періодично розглядати на сесіях рад, засіданнях виконкомів, круглих столах питання вжиття заходів щодо протидії дискримінації та ґендерному насильству.

5. У складі виконавчого комітету ради **визначити уповноважену особу (координатора)** з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, як того вимагає ст.12 Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

6. Домогтися впровадження посади уповноваженого з ґендерних питань **у кожному трудовому колективі**, як того вимагає ст.18 Закону України „Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”.

7. Залучити до протидії дискримінації і ґендерному насильству громадські та інші дотичні організації та координувати їх діяльність.

8. Проводити постійну **інформаційно-роз’яснювальну роботу** в кожному трудовому колективі, в кожній сільській і селищній громаді, в навчальних закладах.

9. Використовувати всі наявні можливості для викорінення алкоголізму, наркоманії, створення атмосфери ненасильництва та недискримінації у сім’ях та на робочих місцях.

10. Сприяти включенню до **колективних договорів** підприємств комунальної форми власності розділів по дотриманню ґендерної рівності, які б містили норми, спрямовані на захист жінок-працівниць, жінок-матерів, створення сприятливих умов праці та відпочинку для жінок і чоловіків.

11. **Проводити навчання** з питань подолання дискримінації і ґендерного насильства для уповноважених з ґендерних питань, працівників виконкомів рад, депутатів, представників шкіл, бібліотек тощо.

12. Сприяти створенню жіночих рад при кожній сільській, селищній, міській раді, в кожному трудовому колективі.

13. Активізувати співпрацю з районною міжвідомчою Гендерною радою та районною організацією Спілки жінок України.

14. Надавати підтримку і допомогу самотнім матерям, вдовам та розлученим жінкам з дітьми.

15. Сприяти створенню щасливих сімей, де панує любов!

16. Брати активну участь у заходах щорічної міжнародної Акції "16 Днів проти ґендерного насильства" (листопад-грудень) та регіональної акції "Жінка, знай свої права" (лютий - березень).

17. Разом творити атмосферу утвердження ґендерної рівності в усіх сферах суспільного буття громади!

**Конвенція
Організації Об'єднаних Націй
про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок**

від 18.12.1979р. Ратифікована Україною 12.03.1981р.
(Витяг)

Держави - сторони цієї Конвенції, враховуючи, що Статут Організації Об'єднаних Націй знову утвердив віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок,

враховуючи, що Загальна декларація прав людини підтверджує принцип недопущення дискримінації і проголошує, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені в ній, без будь-якої різниці, в тому числі щодо статі,

враховуючи, що на держави - сторони Міжнародних пактів про права людини покладається зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма економічними, соціальними, культурними, громадянськими та політичними правами,

беручи до уваги міжнародні конвенції, укладені під егідою Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок,

враховуючи також резолюції, декларації та рекомендації, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок,

будучи, проте, занепокоєні тим, що незважаючи на ці документи, як і раніше, має місце значна дискримінація щодо жінок,

нагадуючи, що дискримінація жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок на благо своїх країн та людства,

будучи занепокоєні тим, що в злидєнних умовах жінки мають найменший доступ до продовольства, засобів охорони здоров'я, не мають можливості одержати освіту, професійну підготовку, працевлаштуватися, а також інших можливостей,

будучи впевненими, що встановлення нового міжнародного економічного порядку, заснованого на рівності та справедливості, значно сприятиме забезпеченню рівності між чоловіками і жінками,

підкреслюючи, що ліквідація апартеїду, всіх форм расизму, расової дискримінації, колоніалізму, неокolonіалізму, агресії, іноземної окупації і панування та втручання у внутрішні справи держав є необхідною для повного здійснення прав чоловіків і жінок,

підтверджуючи, що зміцнення міжнародного миру та безпеки, ослаблення міжнародної напруженості, взаємне співробітництво між усіма державами незалежно від їх соціальних і економічних систем, загальне та повне роззброєння, особливо ядерне роззброєння, під суворим і ефективним міжнародним контролем, утвердження принципів справедливості, рівності та взаємної вигоди у відносинах між країнами та здійснення права народів, що перебувають під іноземним і колоніальним пануванням та іноземною окупацією, на самовизначення та незалежність, а також повага національного суверенітету і територіальної цілісності держав будуть сприяти соціальному прогресу та розвитку і, як наслідок, сприятимуть досягненню повної рівності між чоловіками та жінками,

будучи впевнені, що повний розвиток країни, добробут всього світу та справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх сферах,

враховуючи значення внеску жінок у добробут сім'ї та у розвиток суспільства, що до цього часу не одержав повне визнання, соціальне значення материнства та ролі обох батьків у сім'ї та у

вихованні дітей і усвідомлюючи, що роль жінки у продовженні роду не повинна бути причиною дискримінації, оскільки виховання дітей вимагає спільної відповідальності чоловіків і жінок та всього суспільства в цілому,

визнаючи, що для досягнення повної рівності між чоловіками та жінками необхідно змінити традиційну роль як чоловіків, так і жінок у суспільстві та в сім'ї,

сповнені рішучості здійснити принципи, проголошені в Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок, і з цією метою вжити заходів, необхідних для ліквідації такої дискримінації в усіх її формах і проявах, погодилися про наступне:

Частина I

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції поняття "дискримінація щодо жінок" означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Стаття 2

Держави-сторони засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх їх формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок і з цією метою зобов'язуються:

а) включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство, якщо цього ще не було зроблено, та забезпечити за допомогою закону й інших відповідних заходів практичне здійснення цього принципу;

б) вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок;

в) встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації;

г) утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи та установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання;

д) вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства;

е) вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок;

ж) скасувати всі положення свого кримінального законодавства, що являють собою дискримінацію щодо жінок.

Стаття 3

Держави-сторони вживають в усіх галузях, і зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо забезпечення всебічного розвитку та прогресу жінок, з тим щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Стаття 4

1. Вжиття державами-сторонами тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається, як це визначено цією Конвенцією, дискримінаційним, проте воно ні в якому разі не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; ці заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівних можливостей і рівноправних відносин.

2. Вжиття державами - сторонами спеціальних заходів, спрямованих на охорону материнства, включаючи заходи, що містяться в цій Конвенції, не вважається дискримінаційним.

Стаття 5

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою:

а) змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викорінювання забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок;

б) забезпечити, щоб сімейне виховання включало правильне розуміння материнства як соціальної функції і визначення загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання та розвиток своїх дітей за умови, що в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу.

Стаття 6

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок.

Частина II

Стаття 7

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право:

а) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та бути обраними до всіх публічно виборних органів;

б) брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;

с) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського та політичного життя країни.

Стаття 8

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій.

Стаття 9

1. Держави-сторони надають жінкам рівні з чоловіками права щодо набуття, зміни або збереження громадянства. Вони, зокрема, забезпечують, що ні одруження з іноземцем, ні зміна громадянства чоловіка під час шлюбу не тягнуть за собою автоматичної зміни громадянства дружини, не перетворюють її на особу без громадянства і не можуть змусити її прийняти громадянство чоловіка.

2. Держави-сторони надають жінкам рівні з чоловіками права щодо громадянства їхніх дітей.

Частина III

Стаття 10

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для того, щоб ліквідувати дискримінацію щодо жінок, з тим щоб забезпечити їм рівні права з чоловіками в галузі освіти, і, зокрема, забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок:

а) однакові умови для орієнтації у виборі професії або спеціальності, для доступу до освіти і одержання дипломів у навчальних закладах усіх категорій як у сільських, так і у міських районах; ця рівність забезпечується в дошкільній, загальній, спеціальній і вищій технічній освіті, а також в усіх видах професійної підготовки;

б) доступ до однакових програм навчання, однакових іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості;

в) усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків і жінок на всіх рівнях і у всіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і, зокрема, шляхом перегляду навчальних посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання;

г) однакові можливості одержання стипендій та іншої допомоги на освіту;

д) однакові можливості доступу до програм продовження освіти, включаючи програми поширення грамотності серед дорослих і програми функціональної грамотності, спрямовані, зокрема, на скорочення якомога швидше будь-якого розриву в знаннях чоловіків і жінок;

е) скорочення чисельності дівчат, які не закінчують школи, та розроблення програм для дівчат і жінок, які передчасно залишили школу;

ж) однакові можливості активно брати участь у заняттях спортом і фізичною підготовкою;

з) доступ до спеціальної інформації освітнього характеру для сприяння забезпеченню здоров'я і добробуту сімей, включаючи інформацію та консультації про планування розміру сім'ї.

Стаття 11

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі зайнятості, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

а) право на працю як невід'ємне право всіх людей;

б) право на однакові можливості при найманні на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при найманні;

в) право на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі та гарантію зайнятості, а також на користування всіма пільгами і умовами роботи, на одержання професійної підготовки та перепідготовки, включаючи учнівство, професійну підготовку підвищеного рівня та регулярну підготовку;

г) право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи;

д) право на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності, а також право на оплачувану відпустку;

е) право на охорону здоров'я та безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції.

2. Для запобігання дискримінації щодо жінок після одруження або народження дитини та гарантування їм ефективного права на працю держави-сторони вживають відповідних заходів для того, щоб:

а) заборонити, під загрозою застосування санкцій, звільнення з роботи на підставі вагітності або відпустки по вагітності та пологах чи дискримінації з огляду на сімейний стан при звільненні;

б) ввести оплачувані відпустки або відпустки з порівняльною соціальною допомогою по вагітності та пологах без втрати попереднього місця роботи, старшинства або соціальної допомоги;

в) заохочувати надання необхідних додаткових соціальних послуг, з тим щоб дозволити батькам поєднувати виконання сімейних обов'язків з трудовою діяльністю та участю в громадському житті, зокрема шляхом створення і розширення мережі закладів по догляду за дітьми;

г) забезпечувати жінкам особливий захист у період вагітності на тих видах робіт, шкідливість яких для здоров'я доведена.

3. Законодавство, що стосується захисту прав, про які йдеться в цій статті, періодично має бути розглянуте в світлі науково-технічних знань, а також переглянуте, скасоване або розширене, наскільки це необхідно.

Стаття 12

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї.

2. Поряд з положенням пункту 1 цієї статті держави-сторони забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності та годування.

Стаття 13

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в інших сферах економічного та соціального життя, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

а) право на сімейну допомогу;

б) право на одержання позик, застав під нерухоме майно та інших форм фінансового кредиту;

в) право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, заняттям спортом та в усіх галузях культурного життя.

Стаття 14

1. Держави-сторони беруть до уваги особливі проблеми, з якими зустрічаються жінки, які проживають у сільській місцевості, та значну роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, в тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства, та вживають усіх відповідних заходів щодо забезпечення застосування положень цієї Конвенції до жінок, які проживають у сільській місцевості.

2. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських районів та в одержанні переваг від такого розвитку і, зокрема, забезпечують таким жінкам право:

а) брати участь в опрацюванні та здійсненні планів розвитку на всіх рівнях;

б) на доступ до відповідного медичного обслуговування, включаючи інформацію, консультації та обслуговування з питань планування розміру сім'ї;

в) безпосередньо користуватися благами програм соціального страхування;

г) одержувати всі види підготовки та формальної і неформальної освіти, включаючи функціональну грамотність, а також користуватися послугами

всіх засобів общинного обслуговування, консультативних служб з сільськогосподарських питань, зокрема для підвищення їх технологічного рівня;

е) організувати групи самопомоги та кооперативи, з тим щоб забезпечити рівний доступ до економічних можливостей шляхом роботи за наймом або незалежної трудової діяльності;

ф) брати участь в усіх видах колективної діяльності;

г) на доступ до сільськогосподарських кредитів і позик, системи збуту, відповідної технології та на рівний статус у земельних і аграрних реформах;

h) користуватися належними умовами життя, особливо житловими умовами, санітарними послугами, електро- і водозабезпеченням, а також транспортом і засобами зв'язку.

Частина IV

Стаття 15

1. Держави-сторони визнають за жінками рівність з чоловіками перед законом.

2. Держави-сторони надають жінкам однакову з чоловіками громадську правоздатність і однакові можливості її реалізації. Вони, зокрема, забезпечують їм рівні права при укладанні договорів і управлінні майном, а також рівне відношення до них на всіх етапах розгляду в судах і трибуналах.

3. Держави-учасниці погоджуються, що всі договори та всі інші приватні документи будь-якого роду, правовим наслідком яких є обмеження правоздатності жінок, вважаються недійсними.

4. Держави-сторони надають чоловікам і жінкам однакові права щодо законодавства, яке стосується пересування осіб і свободи вибору місця проживання та фактичного місцеперебування.

Стаття 16

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу та сімейних стосунків, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок:

а) однакові права щодо одруження;

б) однакові права на вільний вибір дружини і на одруження лише з своєї вільної і повної згоди;

с) однакові права та обов'язки під час шлюбу і після його розірвання;

д) однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків незалежно від їхнього сімейного стану в питаннях, що стосуються їхніх дітей; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;

е) однакові права вільно вирішувати питання про кількість дітей і проміжки між їх народженням та доступу до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють їм здійснити це право;

ф) однакові права та обов'язки бути опікунами, піклувальниками, довіреними особами та усиновителями дітей або здійснювати аналогічні функції, коли вони передбачені національним законодавством; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;

г) рівні особисті права чоловіка та дружини, в тому числі вибору прізвища, професії, заняття;

h) рівні права подружжя щодо володіння, придбання, управління, користування та розпорядження майном як безплатно, так і за плату.

2. Заручини та шлюб дитини не мають юридичної сили, і вживаються всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, з метою визначення максимального шлюбного віку та обов'язкової реєстрації шлюбів в актах громадянського стану.

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків
від 8 вересня 2005 року N 2866-IV

Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

рівні права жінок і чоловіків - відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі;

рівні можливості жінок і чоловіків - рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків;

дискримінація за ознакою статі - дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеїв за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків;

позитивні дії - спеціальні тимчасові заходи, спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України;

сексуальні домагання - дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування;

ґендерна рівність - рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства;

ґендерно-правова експертиза - аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 2. Законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Законодавство з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків складається з Конституції України, цього Закону та інших нормативно-правових актів.

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 3. Основні напрями державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на:

- утвердження ґендерної рівності;
- недопущення дискримінації за ознакою статі;
- застосування позитивних дій;

забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень;

забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків;

підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства;

виховання і пропаганду серед населення України культури ґендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері;

захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Стаття 4. Ґендерно-правова експертиза

Чинне законодавство підлягає ґендерно-правовій експертизі. У разі встановлення невідповідності нормативно-правового акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків висновок ґендерно-правової експертизи надсилається до органу, який прийняв такий нормативно-правовий акт.

Розроблення проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Проекти нормативно-правових актів підлягають ґендерно-правовій експертизі. Висновок ґендерно-правової експертизи є обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду.

Порядок проведення ґендерно-правової експертизи визначає Кабінет Міністрів України.

Стаття 5. Відображення органами державної статистики показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства

Центральний орган виконавчої влади в галузі статистики забезпечує збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичних даних щодо показників становища жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства, групуючи їх за статями.

Статистичні дані, зазначені в частині першій цієї статті, є невід'ємною складовою державної статистичної звітності.

Стаття 6. Заборона дискримінації за ознакою статі

Дискримінація за ознакою статі забороняється.

Не вважаються дискримінацією за ознакою статі:

спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини;

обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом;

різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом;

особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я; позитивні дії.

Розділ II. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Стаття 7. Органи, установи та організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Органами, установами та організаціями, наділеними повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, є:

Верховна Рада України;

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

Кабінет Міністрів України;

спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

об'єднання громадян.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, організації та установи, об'єднання громадян сприяють збалансованому представництву статей в управлінні та прийнятті рішень. Для досягнення мети цього Закону у своїй діяльності вони можуть застосовувати позитивні дії.

Стаття 8. Повноваження Верховної Ради України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Верховна Рада України:

визначає основні засади ґендерної політики держави;

застосовує у законодавчій діяльності принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

у межах, передбачених Конституцією України, здійснює парламентський контроль за виконанням законодавчих актів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 9. Повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини:

у рамках здійснення контролю за дотриманням прав та свобод людини і громадянина здійснює контроль за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

розглядає скарги на випадки дискримінації за ознакою статі;

у щорічній доповіді висвітлює питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 10. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Кабінет Міністрів України:

забезпечує проведення єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

приймає Національний план дій щодо впровадження ґендерної рівності та забезпечує його виконання;

розробляє і реалізовує державні цільові програми щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади щодо забезпечення ґендерної рівності;

організовує підготовку державної доповіді про виконання в Україні Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;

враховує принцип ґендерної рівності при прийнятті нормативно-правових актів;

затверджує порядок проведення ґендерно-правової експертизи;

здійснює інші повноваження у цій сфері, передбачені законодавством України.

Стаття 11. Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

бере участь у формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

здійснює координацію заходів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, спрямованих на впровадження ґендерної рівності;

проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу в засобах масової інформації, організовує проведення просвітницьких заходів з питань забезпечення ґендерної рівності;

здійснює розроблення заходів, спрямованих на реалізацію забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства;

формує Національний план дій щодо впровадження ґендерної рівності;

здійснює контроль за дотриманням ґендерної рівності при вирішенні кадрових питань у центральних та місцевих органах виконавчої влади;

організовує навчання державних службовців з питань реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

разом з іншими центральними органами виконавчої влади здійснює підготовку науково обґрунтованих пропозицій з питань забезпечення ґендерної рівності;

здійснює організацію наукових і експертних досліджень з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

вносить пропозиції щодо застосування позитивних дій та їх припинення;

здійснює моніторинг та узагальнює результати забезпечення рівних прав та можливостей в різних сферах життєдіяльності;

узагальнює виконання державних програм з питань ґендерної рівності;

розглядає звернення громадян з питань дискримінації за ознакою статі;

веде облік та узагальнює випадки дискримінації за ознакою статі та вносить пропозиції щодо їх усунення;

здійснює співпрацю з міжнародними організаціями, відповідними органами зарубіжних країн з питань статусу жінок та дотримання міжнародних стандартів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 12. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції:

забезпечують надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей;

здійснюють виконання загальнодержавних та регіональних програм з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

створюють умови для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків;

забезпечують доступні соціально-побутові послуги, включаючи догляд за малолітніми дітьми, організацію дошкільного виховання та забезпечення дитячого дозвілля;

провадять просвітницьку діяльність з питань ґендерної рівності;

співпрацюють з об'єднаннями громадян щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків;

подають пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

сприяють науковим розробкам у сфері ґендерних досліджень;

дотримуються принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у своїй діяльності;

здійснюють позитивні дії.

В органах виконавчої влади визначається уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Виконання обов'язків уповноваженої особи (координатора) покладається на одного із заступників міністра, заступника керівника іншого органу виконавчої влади.

Органи виконавчої влади можуть утворювати консультативно-дорадчі органи, призначати радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

За рішенням відповідної місцевої ради у складі виконавчого органу відповідної ради може визначатись уповноважена особа (координатор) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Стаття 13. Повноваження уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування

Уповноважені особи (координатори), на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, у межах своїх повноважень організують роботу відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в напрямі:

урахування принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у відповідній сфері діяльності;

проведення аналізу стану забезпечення ґендерної рівності та вивчення доцільності застосування позитивних дій з метою подолання асиметрії, дисбалансу, що складаються на відповідній території чи в галузі;

співробітництва з об'єднаннями громадян, узагальнення інформації, яка надходить від них щодо моніторингу стану дотримання рівності жінок і чоловіків, та спільного вироблення шляхів усунення дискримінації за ознакою статі;

здійснення постійної інформаційно-пропагандистської діяльності щодо ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі;

вжиття заходів, спрямованих на формування ґендерної культури населення;

організації прийому громадян з питань дискримінації за ознакою статі;

розгляду та аналізу звернень громадян з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, вивчення причин, що їх зумовлюють;

навчання працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань ґендерної проблематики;

вжиття заходів щодо усунення проявів дискримінації за ознакою статі.

Стаття 14. Права об'єднань громадян у забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Об'єднання громадян можуть:

брати участь у розробці рішень, що приймаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з питань ґендерної рівності;

брати участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм;

делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, що створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;

проводити моніторинг з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

здійснювати іншу діяльність відповідно до свого статуту та законодавства України щодо забезпечення ґендерної рівності.

Розділ III. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Стаття 15. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі

Рівні виборчі права та можливості жінок і чоловіків забезпечуються законодавством України.

Політичні партії, виборчі блоки під час висунення кандидатів у народні депутати України в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі передбачають представництво жінок і чоловіків у відповідних виборчих списках.

Контроль за цією вимогою здійснюють виборчі комісії.

Стаття 16. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування

Призначення на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі.

Дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування і під час її проходження забороняється.

Керівники органів державної влади та органів місцевого самоврядування зобов'язані забезпечити рівний доступ громадян до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до кваліфікації і професійної підготовки незалежно від статі претендента.

Формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців і посад в органах місцевого самоврядування, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків.

Дозволяється застосування позитивних дій з метою досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад службовців.

Розділ IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Стаття 17. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці та одержанні винагороди за неї

Жінкам і чоловікам забезпечуються рівні права та можливості у працевлаштуванні, просуванні по роботі, підвищенні кваліфікації та перепідготовці.

Роботодавець зобов'язаний:

створювати умови праці, які дозволяють б жінкам і чоловікам здійснювати трудову діяльність на рівній основі;

забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками;

здійснювати рівну оплату праці жінок і чоловіків при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці;

вживати заходів щодо створення безпечних для життя і здоров'я умов праці;

вживати заходів щодо унеможливлення випадків сексуальних домагань.

Роботодавцям забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей.

Роботодавці можуть здійснювати позитивні дії, спрямовані на досягнення збалансованого співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах трудової діяльності, а також серед різних категорій працівників.

Стаття 18. Забезпечення рівних можливостей під час укладання колективних договорів та угод

У разі колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин (генеральна угода, регіональні та галузеві угоди, колективні договори) угоди (договори) мають включати положення, що забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків, із зазначенням строків реалізації відповідних положень.

При цьому колективні угоди (договори) мають передбачати:

покладання обов'язків уповноваженого з гендерних питань - радника керівника підприємства установи та організації, їх структурних підрозділів на одного з працівників на громадських засадах;

комплектування кадрами і просування працівників по роботі з дотриманням принципу надання переваги особі тієї статі, щодо якої в них існує дисбаланс;

усунення нерівності за її наявності в оплаті праці жінок і чоловіків як у різних галузях господарства, так і в одній галузі на базі загального соціального нормативу оплати праці в бюджетній та інших сферах, а також на основі професійної підготовки (перепідготовки) кадрів.

Стаття 19. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері підприємництва

Держава забезпечує жінкам і чоловікам рівні права та можливості у здійсненні підприємницької діяльності.

На державному та регіональному рівнях з урахуванням статистичних показників можуть здійснюватися позитивні дії для усунення дисбалансу в підприємницькій діяльності жінок і чоловіків шляхом заохочення підприємницької діяльності, надання пільгових кредитів, проведення бізнес-тренінгів та інших заходів.

Стаття 20. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері соціального захисту

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації рівною мірою враховують інтереси жінок і чоловіків під час здійснення заходів щодо їх соціального захисту.

Погіршення становища осіб будь-якої статі в разі застосування системи соціального страхування, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги є неприпустимим.

Розділ V. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У СФЕРІ ОСВІТИ

Стаття 21. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у здобутті освіти та професійній підготовці

Держава забезпечує рівні права та можливості жінок і чоловіків у здобутті освіти.

Навчальні заклади забезпечують:

рівні умови для жінок і чоловіків під час вступу до навчальних закладів, оцінки знань, надання грантів, позик студентам;

підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка;

виховання культури ґендерної рівності, рівного розподілу професійних і сімейних обов'язків.

Центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки забезпечує проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

До навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів перепідготовки кадрів включаються дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та факультативне вивчення правових засад ґендерної рівності на основі гармонізації національного і міжнародного законодавства.

Розділ VI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ

Стаття 22. Оскарження дискримінації за ознакою статі та сексуальних домагань

Особа, яка вважає, що стосовно неї було застосовано дискримінацію за ознакою статі чи вона стала об'єктом сексуальних домагань, має право звернутися зі

скаргою до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, правоохоронних органів держави та суду.

Особи будь-якої статі або групи осіб мають право надсилати повідомлення про порушення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків до Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок у разі, якщо вичерпані внутрішні засоби правового захисту або якщо застосування таких засобів захисту не виправдано затягується.

Стаття 23. Відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань

Особа має право на відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих їй унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань. Моральна шкода відшкодовується незалежно від матеріальних збитків, які підлягають відшкодуванню, та не пов'язана з їх розміром.

Порядок відшкодування матеріальних збитків та моральної шкоди, завданих унаслідок дискримінації за ознакою статі чи сексуальних домагань, визначається законом.

Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

Особи, винні в порушенні вимог законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Розділ VII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з **1 січня 2006 року**.
2. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк:
 - подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо внесення до законів України змін, які впливають із цього Закону;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
 - забезпечити прийняття нормативно-правових актів, що впливають із цього Закону;
 - забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що суперечать вимогам цього Закону.

Президент України

В. ЮЩЕНКО

Додаток 3

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Гендер - поняття, яке увійшло у вжиток з соціології, воно визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі. Тобто гендер - це соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, розподілі сімейних ролей та репродуктивній поведінці. В літературі існує декілька концепцій гендера. Це обумовлено як відносною "молодістю" гендерного підходу (перші наукові праці з'явилися близько двадцяти років тому), так і складністю самого феномена. Для всіх них базовим положенням є розрізнення понять стать і гендер.

Стать - це термін, що означає ті анатомо-біологічні особливості людей (в основному - в репродуктивній системі), на основі яких люди визначаються як чоловіки або жінки. Його слід вживати тільки стосовно характеристик і поведінки, які впливають безпосередньо з біологічних відмінностей між чоловіками і жінками.

Гендерний аналіз - це процес оцінки різного впливу, спричиненого на жінок і чоловіків, існуючими програмами, що пропонуються законодавством, державним політичним курсом у всіх сферах життя суспільства і держави. Гендерний аналіз - це також збір якісної інформації і розуміння гендерних тенденцій в економіці і суспільстві, використання цих знань для виявлення потенційних проблем і пошуку рішень в щоденній роботі. Одночасно це інструмент для розуміння соціальних процесів. Він дозволяє побачити і порівняти: яким чином і чому політичні, економічні, соціальні та інші фактори впливають на жінок та чоловіків.

Гендерна демократія - це система волевиявлення у громадянському суспільстві двох статей - жінок і чоловіків, як рівних у можливостях і правах, що законодавчо закріплені і реально забезпечені у політико-правових принципах, діях, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів, потреб.

Гендерна інтеграція - це (ре)організація, покращення, розвиток і оцінка політичних процесів з метою включення перспективи щодо гендерної рівності у політику на всіх етапах її формування усіма силами, зазвичай залученими у процес формування політики. (Рада Європи)

Гендерна культура - це сукупність статево-рольових цінностей у суспільних сферах буття та відповідних до них потреб, інтересів і форм діяльності, що обумовлена демократичним устроєм і пов'язаними з ним демократичними інституціями.

Гендерна рівність - справедливе ставлення до жінок і чоловіків. Для забезпечення справедливості її критерії часто повинні компенсувати історичні та соціальні перешкоди, які не дають жінкам і чоловікам існувати в рівних умовах. Ідеал гендерної рівності означає, що жінки та

чоловіки мають однаковий суспільний статус, однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості робити внесок у національний політичний, економічний, соціальний розвиток та користуватися його результатами. Концепція ґендерної рівності - рівні права і рівні можливості для жінок і чоловіків у суспільстві, рівні умови для реалізації прав людини, участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, отримання рівних винагород за результатами участі.

ґендерна рівноправність означає, що жінки і чоловіки користуються однаковим статусом, мають однакові умови для реалізації всіх прав людини і можливість робити свій внесок у національний, політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток, а також отримувати користь від результатів. Тобто - це рівне оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення ролей, які вони відіграють.

ґендерні стратегії - це визначення суспільно значимих ґендерних спрямувань у діяльності соціумів та їх організаційних структур, направлених на утвердження ґендерної демократії в суспільстві з метою розвитку ґендерної культури.

ґендерна політика - це утвердження партнерства статей у визначенні та втіленні політичних цілей і завдань та методів їх досягнення в діяльності політичних структур - держави, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань. ґендерна політика включає визначення міжнародними органами та державами, політичними партіями основних ґендерних пріоритетів і фундаментальних цінностей, принципів і напрямів діяльності, відповідних методів та способів їх втілення, спрямованих на утвердження рівних прав, свобод, створення умов, можливостей і шансів, гарантій забезпечення рівного соціально-політичного статусу чоловіків і жінок, на розвиток ґендерної демократії та формування ґендерної культури в суспільстві.

ґендерні ролі - зразки поведінки жінок і чоловіків, які ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю; сукупність загальноприйнятих, з точки зору культури, норм і правил поведінки, які закріплюються за людьми в конкретній ситуації. ґендерні ролі відрізняються в суспільствах з різною культурою і змінюються з часом. ґендерні ролі і норми не мають універсального змісту і значно розрізняються в різних суспільствах. В цьому розумінні бути чоловіком або жінкою означає зовсім не володіння певними природними якостями, а виконання певної ролі.

ґендерні стереотипи - це один із видів соціальних стереотипів, заснований на прийнятих в суспільстві уявленнях про маскулінне і фемінінне. Під соціальним стереотипом, зазвичай, розуміється стандартизований, стійкий, емоційно насичений, ціннісно-визначений образ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини
2. Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»
3. Декларація тисячоліття ООН
4. Конституція України
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»
6. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»
7. Закон України «Про об'єднання громадян»
8. Закон України «Про місцеве самоврядування»
9. Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
10. Державна програма з утвердження ґендерної рівності в українському суспільстві на 2006–2010 роки.
11. Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи. - К.: Парламентське видавництво, 2007.
12. Основи теорії ґендеру: Навчальний посібник.- К.: "К.І.С.", 2004.
13. Жіночі права. Крок за кроком – К.: Основи, 1999.
14. Ми різні – ми рівні. Основи ґендерної культури – К., 2007.
15. Механізми моніторингу та протидії ґендерному насильству і дискримінації (аналітичний звіт) – К., 2009.
16. Ґендерне законодавство: порівняльний аналіз – К.: ПСП, 2005.
17. Альтернативний звіт про виконання Конвенції ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок” в Україні – К.: “Жіночий консорціум України”, 2008.
18. Інструменти інтегрування концепції ґендерної рівності в роботу органів місцевої влади - К.: Український Жіночий Фонд, 2010.